

EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA

AKBANK

(Folklor : 72)

**EMNİYET
SANDIĞI**
YUVA HESABI

sahibi olmanızı
kolaylaştırır

(Basın : 60031 — 73)

TFLEWAUDOGCCVNJEHXSROPMNHE

CCOCOCOCOCOCOCOCOCOC

WMQXHKBAUSE

ADTFUNHG

MZKBYE

NBIDO

AI BB

**BANKANIZI
SEÇTİNİZ Mİ ?**

demek ki
görüşünüz
kuvvetli...

TÜRK TİCARET BANKASI

EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetini..de

(Folklor : 74)

91 EYLÜL 1975

Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

7357

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ

KURUCUSU VE SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 312

TEMMUZ 1975

YIL : 26 — CİLT : 16

I. ULUSLARARASI TÜRK FOLKLOR KONGRESİ

Yazan : İhsan HİNÇER

23 - 28 Haziran 1975 günleri arasında İstanbul Galatasaray Lisesi salonlarında beş ayrı seksiyon halinde «I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi» toplanarak çalışmalarına başladı.

Kongre Türk Folkloru için çok başarılı geçti. Açılış konuşmasını Kültür Bakanı sayın Rifki Danışman yaptı. Açılışta Kültür Müsteşarı Prof. Dr. Emin Bilgiç ve büyük bir bilim adamı topluluğu hazır bulundu. Genel Kurul toplantılarını Ankara Üniversitesinden Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal ile Prof. Dr. Orhan Acıpayam yönetti. Kültür Müsteşar Yardımcısı İsmet Parmaksızoğlu'nun hazırlık çalışmalarını yürüttüğü kongre, şu seksiyonlardan oluşuyordu:

- 1 - Genel Konular : Metodoloji, Atlas, Sözlük, Kaynakça, Monografi.
- 2 - Halk Edebiyatı (Masallar, Hikâyeler, Efsaneler, Atasözleri, Bilmeceler ve benzerleri).
- 3 - Halk Müziği, Oyun, Eğlence: Tiyatro, Halk Dansları, Çocuk Oyunları.
- 4 - Gelenek, Görenek ve İnançlar.
- 5 - Etnografya (Maddi Folklor) : Halk Sanatları, Giyim - Kuşam, Halk Mutfağı, Ekonomi, Mimari, Resim.

Kongreye bildiri sahiplerinden 112 kişi katıldı. Topluca 147 bildiri verildi. Amerika'dan Indiana Üniversitesi Profesörlerinden Dr. İlhan Başgöz ile Paris Üniversitesi'nden Prof. Dr. Pertev Nalli Boratav'ın davetinden vazgeçilmesi üzerine, Prof. Dr. Sedat Veyis Örneç, Prof. Dr. Özdemir Nutku, Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil, Prof. Dr. Cahit Tanyol, Dr. Ali Rıza Balaman, Yusuf Durul, Mahir Saul, Erdoğan Okyay ve Cengiz Bektaş Kongre'den çekilerek bildirimlerini geri aldılar.

Kültür Bakanı sayın Rifki Danışman, açılış konuşmasında özetle şu noktalara değindi:

«Derin bir maziye, köklü bir tarihe sahip olan Türk Milleti, zengin, renkli bir kültüre sahiptir. Türk kültürünün en zengin kollarından birisi de süphesiz ki Türk Folkloru'dur.

Folklor bir milletin, şifahi geleneğinde, milli hafızasında yaşayan inançların, adetlerin, hikâyelerin, sözlerin, şirlerin, halk şarkılarının, bir halk hikâye ve kıssasını anlatan kısa manzumelerin, fıkraların, atasözlerinin, bilmecelerinin, halk oyunlarının, halk sanat şekillerinin ve tekniğinin, bir nesilden diğer nesle kendiliğinden geçen millet irfanının bütünüdür ifade eder. Bu anlayışla folklor, bir milletin geniş halk kitlelerinin bilhassa manevi - içtimai hayatını ve varlıklarını temsil eder.

Diğer kültür unsurları gibi, bir milletin folklorunun da ana vasıfları samimiliği, sun'liklerden, şahsîliklerden uzak mâşerî değerler oluşudur.

Bu umumi vasıfları itibariyle folklor beynelmîlel bir yapıda sayılsa da, üslûbu ve bünyesi bakımından bir kültürden diğer kültüre fark arzettiği gibi, aynı cemiyet içerisinde de mahallî farklar gösterir.

Bilindiği gibi, bu mahallî farklar ve çeşitlenmeler bakımından da Türk folkloru büyük zenginliklere ve değişik motiflere ve şekillere sahiptir.

Sizleri, bu zenginlikleri, bu ince farkları arayan ve araştıran, bilen değerli, objektif ilim adamları hüviyetinizle selâmlamaktan bahtiyarlık duyuyor, bu alanda hizmet vermekte olan ve haklı bir şöhret ve itibara kavuşmuş bulunan Türk dostu misafir bilimlerin milli kültür ve irfanımıza hizmetlerini minnetle ve şükranla karşılıyor.

10 yıl evvel kurulan Milli Folklor (Enstitüsü) Araştırma Dairesi, bu suretle daha evvel toplanan Yüksek Folklor Danışma Kurulu ve I. Uluslararası Türk Folklor Semineri'nden sonra en verimli çalışmasını yapmıştır.

Bu suretle Türk Folkloru'nun en geniş şekilde ele alınmış, devletin ve yerli - yabancı bilim adamlarının konuya ciddiyetle eğilmiş olduklarını görmek, Türk Folklorcularının mutluluğunu teşkil etmektedir. Türk Folkloru'ndan esnilenecek sanatçılar, ulusal nitelikte çağdaş Türk sanatını yaratmak imkânını bulacaklardır.

195

NASREDDİN HOCA VE XIII. YÜZYIL

Yazan : Ali Rıza ALP

Türk kahramanlığına tarih boyunca sembol olmuş kişiler vardır. Fakat Türk zekâsının temsilcileri aralarında anlaşarak tek kişiyi Türk zekâsının mümessili yapmışlardır. Türk zekâsını sembolleştiren isim «Nasreddin Hoca»dır. Nasreddin Hoca; duyan, gören, düşünen, seven, kıyan insan olarak topyekün bir millettir.

Benim «Hoca Şehir» diye adlandırdığım Akşehir, Nasreddin Hoca'yı anmak için törenler tertip ediyor. Toprağının verimi, tabiatının çeşitli güzelliği, insan elinin emek ve himmeti ile Akşehir kendi - kendini kaldırmış bir şehirdir. Her yıl bir hafta süren törenlerde, onbinlerce konuğu ağırlayan Nasreddin Hoca torunları ve Nasreddin Hoca ülkesi, yakın bir gelecekte iç ve dış turizmin hareketli merkezlerinden biri olmak istidadını gösteriyor.

Nasreddin Hoca gibi, Akşehir de yediden yetmişe, cahilden kültürlüye, hülâsa herkese hitap etmiştir. Çünkü Hoca, ferd olmaktan kurtulmuş, «millet adamı» olmuştur. Ölmezliğinin sırrı bizce buradadır.

Nasreddin Hoca'yı ölümsüzleştiren, onun çok cepheli olmasıdır. Nasreddin Hoca, günün her saatinde her türlü şartlar içinde daima dudaklarımızda bir tebessüm çizgisiyle bizi derin derin düşündürmüştür.

Nasreddin Hoca, hayat görüşü olan kimse dir... Çünkü yukarıda belirttiğimiz gibi Hoca, fert değil, toplumdur. Zengini, fakiri, âlimi, cahili, edepli, edepsizi, erkeği, kadını, hocası, cemaati, hâkimi, suçlusu, hırlısı, hırsızı ile tam bir toplum.

Nasreddin Hoca'nın fıkraları bu bakımdan her türlü şartlar içinde söylenebilen, aranan, sevilen fıkralardır. Hoca, koyu mütassıpla alay eder... Mevkiini oturduğu sandalyeden alanlar Hoca'mızın karşısında daima «pes!» demiştir.

Hülâsa Hoca'nın dünyası, yaşayan bir dünya, felsefesi toplumun felsefesiyle bağdaşır bir «anlayış manzumesi»dir.

Hoca sahneye uygulanır mı? Akşehir'deki festivallerde bulunduğum süreler içinde Hoca'nın sahneye uygulanmasının başarılı olmadığını gördüm... Çünkü Hocamız, bir cümle, bir kelime, hattâ bir tavidir. Haşviyat dediğimiz şeyler Hoca'ya yakışmaz. Hoca; kesin, çok kere bir

cümle veya bir kelime ile konuşur. Espri dediğimiz şey zekânın şimşegidir. Şimşegin güzelliği kısa süreli olmasıdır. Yani şimşekte mühim olan ışık değil, ışığın yarattığı kontrast'tır. Hoca'da da fıkra bir şimşegi hatırlatır. Öyle bir şimşek ki, bir an için mesafeleri açar, perspektifimizi genişletir, herşeyi olduğu gibi gösterir çirkinlik ve güzelliği ile...

Hoca'nın fıkraları, ilmi halk seviyesine indirir, halkın dili ile, halkın anlayacağı şekilde sosyal olaylara ışık tutar, meseleleri enine ve derinliğine anlatır halka...

Yukarıda izah ettiğimiz gibi, tek yönlü değildir. Hayata ve insanlara çeşitli cephelerden bakmıştır.

Mevlânâ ile çağdaştır... Hattâ Mevlânâ Konya'da iken Hoca Akşehir'dedir... Yunus Emre ile Mevlânâ arasında bir dostluk olduğu gibi, Hoca ile de Mevlânâ arasında bir dostluğun olduğunu tahmin ediyorum. Fakat henüz Selçuk Devri Anadolu hakkında yeter derecede araştırma yapılmadığı için bu husus aydınlığa kavuşmamıştır.

Asırlar, bazan büyük insanların beşiğini salar... Tarihî bir gerçektir ki, büyük adamlar hep belirli asırlarda ve birbirlerine yakın olarak doğmuş, büyümüşlerdir. Tabiatte bu bir sır halinde hâlâ saklı duruyor.

Bir fikir çağı başlıyor Anadolu'da Selçuk Türklüğü ile... Aynı yıllarda üç ölümsüz yarımadadır. Mevlânâ, Yunus ve Nasreddin Hoca...

Bir devlet çağı açılıyor Türk tarihinde... Kanunî, Barbaros, Sinan ve Ebussuut yine yan yana... Bizim tarihimizin büyük mevsimleri, verimli çağları vardır. 12 ve 13'üncü asır da bu bakımdan verimli bir asır olmuştur... Bu asırda yetişen değerlerimiz, 7 — 8 asır geçtiği halde ulaşılamayan dehâlerdir.

Akşehir'liler, Nasreddin Hoca şenliklerine herkesi davet ediyor... İmkân bulana gitmeli, bulamayanlar imkân aramalıdır... Çünkü bu bir iade-i ziyarettir. Her akşam evimize kadar gelen Hoca'mıza yılda bir kere iade-i ziyarette bulunmamak Türk gelenek ve göreneklerine saygısızlık olur.

Yazan : Prof. Dr. Şükrü ELÇİN

Merhum Sadeddin Nüzhet Ergun'un Bektaşî şairleri antolojisine iki şiirini aldığı ve zamanını tâyin edemediği tarikat şairlerinden biri de Noksânî'dir. Hasankaleli Bay Şinasi Koç'un 1945 yılında tertip ettiği defterdeki bilgiye göre 18 inci asrın sonlarında Erzurum'da doğdu. Babası İbrahim, ona, İsmail adını verdi. İsmail, medrese tahsili gördükten sonra Pasin'in Alevî köylerinden birinde yaşayan Güllü ile evlendi. Bu evlenmeden Zekiye, İbrahim ve Rıza adlarında üç evladı dünyaya geldi. Koyu bir dindar şahsiyet olan İsmail, 30 yaşında Sâdik Dede'nin irşâdı ile uyandı. Bu tarihten sonra Taş mağazalar caddesinde açtığı küçük bir bakkal dükkânının getirdiği kazançla hayatını kazanmağa çalıştı. Karısı yüzünden itibarını kaybetti. Şeyhi bu yüzden ona «Noksânî» mahlâsını verdi. «Varamam» redifli şiirinde:

Tâ ezelden isim Noksânî yazıldı

Cümle kusur bendedir ilde aramam

diyen İsmail Noksânî'nin, Eflâton Cem Güney'in «Ruhsatî Kolu» adı ile zikrettiği şairlerden Kangallı Noksânî veya Noksânî ile her hangi bir ilgisi bulunmadığı anlaşılıyor. Kangallı'nın «Noksân» adını İsmail Noksânî'nin tesiri ile almış olması düşünülebilir. [Bakınız: Eflâton Cem Güney - Çetin Cem Güney, Meslekî, MCMLIII, s. 63; Eflâton Cem Güney, Halk Şiiri Antolojisi, 1954, s. 4]

Doğu, Orta ve Güney Anadolu'da Alevî - Bektaşî muhitlerinde tanınan Noksânî, Endek köyünü ziyareti sırasında öleceğini dostlarına söylemiş ve evine dönünce bu dünyadan göçmüştür.

Bu yazımızla, bir küçük kitapta şiirlerini toplıyacağımız Noksânî'den üç örnek sunuyoruz:

Hayâlin gönlümde olalı mihmân

Gâh uslu gezersiz gâh divâne-yüz

Soyunup aşkımdan olmuşız üryan

Gâh Mecnun oluruz gâh efsâne-yüz

Cemâlin görelî olduk serseri

Can virüp bu yolda bulduk Haydar'ı

Lütf itdi nûş itdik âb-ı kevseri

Gâh ayık gezeriz gâh mestâne-yüz

Muhammed Ali'nin aşkına düşdük

Kudret kandilinden nûra yetişdik

İmâm Hasan ile ağuyu içdik

Gâh tavâf-ı Kâ'be gâh puthâne-yüz

İmâm Hüseyin'in kemter kuluyuz

Zeynel bağçesinin can bülbülüyz

Ma'rifet bağında aşkın gülüzüz

Ayna-i Hüdâ'yı gâh seyrâne-yüz

Her dem Muhammed Bakır'ı zikr eyleriz

Ca'feriyüz Hakk'a şükür eyleriz

Gâh yedi tamamı fikir eyleriz

Aşkın ateşinde gâh pervâne-yüz

Kâzım ile yedi deryâya gıtdik

Rızâ kapusından behište yetdik

Ummâna kavuşdik katremiz katdik

Nâci deryâsında gâh dürdâne-yüz

Taki ile cümle cânı gezeriz

Nakî ismin dâim okuyup yazarız

Hâkipây-i Askeri'yüz tozarız

Secde-i Âdem'de Sâdik'aneyüz

Âşıkız bekleriz bâb-ı velâyet

Vechinde okuruz hem yedi âyet

İki kaş dört kirpik zülfün tamâm et

Kiblegâh eyledik aşıkane-yüz

Noksânî'yüz Mehdî-i Şâh'a bendeyüz

Kande varsak Kırklar ile cemdeyiz

Hakk'ı özimizde bulduk demdeyiz

Pirin işiginde can kurbâne-yüz

II

El-amân mürvetdir kapuna geldim

Muhammed Mustafâ Ali gel yetiş

İsyân deryâsına gark oldum kaldım

Hünkâr Hacı Bektaş Velî gel yetiş

Tama' aldatmaktadır geziyor her bâr

Hırsa nefse fırsant virme yâ Cebbâr

Sana sığınmışım Vâhidülkahr

Câr günidir İmâm Zeynel gel yetiş

Yezidler elinde müşkil hâlimiz

Münkir münâfık ferş itdi yolımız

Yâ Muhammed Bakır sen al elimiz

İmâm Ca'fer kaldır kali gel yetiş

Dağlarca günahım vurma gül yüze

Cehennem nârını gösterme bize

Müsi-i Kâzım ile pirim İmâm Rızâ

Taki Nakî İmâm Ali gel yetiş

Tevbekârım muhabbetim var bu yolda

Mürvete gelmişim kusurum var elde

Göster cemâlini eyleme dalda

Hasanülaskeri şahım gel yetiş

Noksânî arzu ider didâr-ı cennet

Ma'sûm-i pâklerden irişe himmet

El-amân mürvvet Mehdî Muhammed

Sarı Sahtık Kızıl Deli gel yetiş

ÇANKIRI BİLMECELERİ

Derleyen : Recep CIRIK

- Çankırı, güzel Anadolumuzun folklor bakımından zengin bir ilidir. Burada öğrencilerimin aracılığı ile derlediğim bilmeceleri veriyorum.
- Eşiklikten atladım, iki yumurta yumurtladım: **(Ayakkabı)**.
 - Tırnak kadar maya on parmağı boyar: **(Kına)**.
 - Uzun oluk, dibi delik: **(Baca)**.
 - Bir dam taşım var attım attım tükenmedi: **(Lâf)**.
 - El kadar mezar, dünyayı gezer: **(Ayakkabı)**.
 - Yer altında yağlı kayış: **(Yılan)**.
 - Bir dam övenderem var, hep eğri hep eğri: **(Keçi boynuzu)**.
 - Akşama kadar kan emer, akşamdan sonra yıldız sayar: **(Övendere)**.
 - Çalı dibinde bir yoğrum hamurum var: **(Tavşan)**.
 - Çıldırdamadan çalıya girer: **(Güneş)**.
 - Yer altında yumru yumurta: **(Köstebek)**.
 - Bir pencere var etten, gece kapar, gündüz açarım: **(Göz)**.
 - Altı göl, üstü gül: **(petrol lambası)**.
 - Yol üstünde yağlı yamak: **(Bildircin)**.
 - Hay melezmez, melezmez, kapı ardından gelemez: **(Süpürge)**.

III

Bu garip gönlümlü eğler gezerken
Muhabbetle aşkın toruna düşdüm
İlme hizmet idüp okur yazarken
Gerçek evliyânın birine düşdüm
Ölmeden öldürüp meni kıldı hâk
Hırsı nefsi tamai hep kıldı helâk
Ma'rifet suyundan yuyup itdi pâk
Şâh-ı velâyetin nûrına düşdüm
Kokusu gelüpdür aşkın ilinden
Aslı Muhammed'in alnı terinden
Çahârdehi ma'sûm-i pâklerin zârından
Mansûr tek enel Hakk'ın dârına düşdüm
Hadice-i Kibriyâ Ahmed'in yâri
Fâtıma Ali'nin kavli ikrârı
Hasan Hüseyin'in abd-i kemteri
Bendine bend olup cârına düşdüm
Zeynel Abâ Şâhım Muhammed Bakır
İmâm Ca'fer yüz dört kitabı okur
Kâzım'ın vâsîna olmışım Zâkir
Rızâ ile nâci şârına düşdüm
Takî Nakî'ye Hak didik beli
Hasanülaskerî'den içdik bir dolu
Muhammed Mehdi'nin Noksânî kulu
Aşık olup aşkın nârına düşdüm

- Altı mermer, üstü mermer, içinde buruşuk ömer **(Kaplumbağa)**.
- Altı taş, üstü taş, ha dolaş, de dolaş: **(Minare)**.
- Altı mermer, üstü mermer içinde bir gelin oynar: **(Dil)**.
- Mini mini, küçük sini: **(Mercimek)**.
- Şu derenin öte yüzü beri yüzü kınalı keklik izi: **(Kur'an)**.
- Ağzı yok, burnu yok, karnı tomtok: **(Yumurta)**.
- Dam üstüne deri serdim, bacaklarını geri verdim: **(Makas)**.
- Dam üstünde dana oynar, döner döner gene oynar: **(Dolu)**.
- Enteşeli, menteşeli, dürt köşeli, bir maşalı: **(Kapı)**.
- Yer altında sakallı dede: **(Soğan)**.
- Nar oturur, nur oturur, biri kalkar biri oturur, **(terazi)**.
- Ben giderim o gider, önümden tin tin eder: **(Sakal)**.
- Ben giderim o gider para gibi iz eder: **(Deynek, baston)**.
- Ağzı açık aya bakar: **(Dibek)**.
- Derin kuyu, gümbürdedir suyu, alan alır için ölür: **(Yemin)**.
- Bir kuyu, içinde suyu, suyun içinde yılan, yılanın ağzında mercan: **(Lâmba)**.
- Yer altında gezerim, yedi gelinden güzelim: **(Ars)**.
- Çın çın imam, kubbesi tamam, bir kız aldım babası imam: **(Saat)**.
- Bize gel de altına koy: **(Minder)**.
- Bir çarşafım vardı her yeri örttü, bir dereyi örtmedi: **(Kar)**.
- Hangonun katırı neyi dersen götürür: **(Köprü)**.
- Bir yumak ipim var sardım tükenmez: **(Yol)**.
- Gelir leylim, gider leylim, tek ayak üstünde durur leylim: **(Kapı)**.
- Yer altında güdü kaynar: **(Karıncı)**.
- Çaydan geçtim cambul, cumbul, yüküm çörek, karnım aç: **(Oruç)**.
- Dağdan gelir, taştan gelir, ardi açık eniştem gelir: **(Keçi)**.
- Ağzını açtım, içine kaçtım: **(Çorap - ayak)**.
- Kıl torbada gidik oynar: **(Çorap - ayak)**.
- Üç ayaklı fener dünyayı yener: **(Sacıyak)**.
- Ak öküzüm gitti gelmez, kara öküzüm yattı kalkmaz: **(Ateş, duman)**.

Kitaplar Arasında :

KAYSERİ HALKBİLİMİ ÇALIŞMALARI VE «KAYSERİM»

Yazan : Ali Rıza ÖNDER

Doğup büyüdüğüm il olan Kayseri'ye ilişkin her türlü kültür konusu ile bugüne dek elimden geldiği kadar ilgilenmeye çalıştım. Bizim çocukluğumuzda Kayseri'de yargıçlık yapan Ahmet Şükrü Esen'in bu alanda zengin derlemeleri bulunduğunu Türk Folklor Araştırmaları dergisinin Ocak 1968 günlü 222. sayısında anlatmıştım. Daha sonraki yıllarda Kayseri Maarif Müdürlüğü görevinde bulunan Hüsnü İrkilata'nın Kayseri ağzı üzerindeki çalışmalarını da Halkevi Dergisi Erciyes'te «İki Kayseri Sözlüğü» adıyla yayımlanan bir yazımda anmıştım. (Erciyes: Temmuz - Ağustos - Eylül 1947 günlü 54 - 55 56 sayısın). Kayseri Müze Müdürü iken yaptığı değerli incelemeleriyle bu alanda hizmeti geçen Naci Kum'u da bütün yönleriyle tanıtmak için 12.2.1971 gününde TFA. dergisine uzunca bir yazı sunmuşum. Aradan üç yılı aşkın bir zaman geçmiş ve epeyce gecikmiş olmakla birlikte bir gün gelip yayımlanacağını umuyorum. Yine TFA dergisinin Nisan 1962 günlemlili 153. sayısında «Kayseri Halkbilimi ve Kâzım Yedekçioğlu» başlıklı bir yazı yayımlayarak adı geçen ildeşimizin bu konudaki emeklerini açıklamaya çalıştım.

Şimdi elimizde, Ankara Gazi Lisesi Müdürü Yunus Emre Özulu'nun 1973'te Ankara'da basılan «KAYSERİM» adlı bir kitabı vardır. XV+120 sayfayı bulan bu eserde yazar, Kayseri kentini; dili, deyimleri, yerli oyunları, manzum bilmeceleri ve turizmi ile tanıtmaya çalışmıştır. Bu çalışmada küçümsenemeyecek ölçüde başarı sağlamıştır.

Atatürk'ün, dille ilgili ünlü sözünü ilk sayfaya aldıktan sonra Gültekin Anıtında okunan sözlerle Hazreti Muhammed'in üç hadisine yer verilmiş, Karamanoğlu Mehmet Bey'in tarihsel bildirisi hatırlanmış ve ondan sonra konuya girilmiştir.

Kitap hakkında bilimsel açıklamalarda bulunan «Giriş» bölümünü izleyen ilk konu ise, «Kayseri Ağzı Kelimeler» başlığını taşıyor. İki sütun üzerine 54 sayfa tutan bu bölümde Kayseri'nin bölgesel konuşma özelliği verilmiştir. Birçoklarında, o sözcüklerle ilgili yere yer deyimlere ve atasözlerine de yer ayrılmıştır. Bundan sonraki 25 sayfalık bölümde ise alfabetik sıra ile Kayseri deyimleri ele alınmıştır.

Sonra, Kayseri'nin mahalli oyunları, man-

zum bilmeceleri, bedduaları, yemekleri, ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Bu arada Türkiye çapında yaygın olan «Gesi Bağları» türküsü ile «Ağam İstanbul'u meskân mı tuttun» türküsünün çıkış öyküleri anlatılmış ve metinleri verilmiştir.

Kitabın son bölümlerinde çok ilginç iki konu işlenmektedir. Bunlardan birisinde, Orhon Anıtlarındaki bazı sözcüklerin Kayseri ağzında aynı anlamda yaşayanları taranıp bulunarak bir listesi yapılmıştır. İkincisinde de, Divanilügatittürk'te geçen sözcüklerden Kayseri'de yaşayanları saptanmıştır. Bitiminde de Kayseri turizmi için yararlı olabilecek klavuz niteliğindeki bilgiler özetlenmiştir.

Orhon Anıtlarındaki sözlerden Kayseri'de yaşayanlara birkaç örnek verelim: Bark (ev, türbe), eke (önce gelmiş, önce bilen), Kalın (cihaz), töremek (çoğalmak), yoğun (kalın), bunlar arasındadır.

Divanilügatittürk'tekiler için de şu örnekleri sayabiliriz: Barak (uzun tüylü köpek), ekeşmiş (büyüklük gösteren küçük kız), em (ilâç), köşeği-közeği (küşkü), sındı (makas), soku (içinde bulgur döğülen taş), dölek-tülek (gönlü sakin kişi), yumuş (hizmet)...

Türk Dilinin kökbilimi (etimolojisi) ile ilgilenenlerin, ele alacakları sözcüklerin bölge ağzlarındaki söyleniş biçimlerini araştırıp karşılaştırmalı ve eleştirili bir biçimde incelemelere girişmeleri zorunludur (*).

Yunus Emre Özulu'nun bu kitabı, halkbilim konusunda olduğu kadar dilbilim konusunda da aranacak ve yararlanılacak değerdedir. Kendisini bu çalışmasından ötürü yürekten kutlarken benzeri araştırmaların başka illerde de gerçekleştirilmesini diliyoruz.

(* Prof. Hasan Eren'in Türk Dili Dergisinin Nisan 1974 günlemlili 271. sayısında yayımlanan çok değerli bir yazısında «imece» sözcüğü üzerinde durulmuş, kökü, kökeni, bütün ayrıntılarıyla, kaynak ve tanık gösterilerek anlatılmıştır. Moskova'da 1971 yılında çıkan «Etnogenez Turok» adlı bir kitapta «imece» sözünün Türkçe'ye Rumca'dan geçtiğinin bildirilmesi üzerine Hasan Eren bunun yanlış olduğunu ve «imece» nin yardım anlamına gelen, Türkçe «üme» kökünden çıktığını, ortaya koymaktadır.

VAKFIKEBİR'DE «OTÇU HAFTASI»

Yazan : Hasan ERATA

Karadeniz köylerinde «Otçu Haftası»nda yaylaya çıkılmadan önce yapılan bir imcece

Karadenizin yaylaya giden köylülerinin bir otçu haftası vardır. Vakfıkebir köylülerinin ekserisi yaylaya gider. Yaylaları hep Zigana dağları üzerindedir. Zigana dağı sırası üzerinde bulunan Kadırga'da her cuma günü pazar kurulur, yayla halkı alışveriş yaparlar. Yağ, peynir, yün gibi şeylerini burada satar, alacağını buradan alırlar.

Köyde kalanlar da mısır çapası yaparlar. İki defa yapılan bu çapaya: ot kazma denir, çünkü mısır fidanlarının dibinde yabancı otları kestikleri için böyle söylerler.

İkinci çapa bitince mısır fidanları otlardan kurtulmuş olur. Artık yaylaya gitme bu çalışanlara hak olmuştur. Ekseriya her yıl Temmuz ayının üçüncü haftasına rastlar. Çevrenin bütün köylüleri «otçu haftası»na hazırlık yaparlar.

Her köy kendine bir çalgı alır. Çalgıların hepsi davuldur veya kemençedir. Perşembe günü sabahı davul veya kemençe ile köylülerin hepsi yola çıkar. Köyden yaylaya istisnasız sekiz saat yaya yol vardır. Bu yolu horonla giderler.

Delikanlıların hepsinin silâhı vardır. Burada

kullanılan geçerli silâh barabellum orta boy tabancalardır. Her köyde en azından on tane tüfekli vardır. Yol boyunca binlerce mermi yakılır. Silâh atmak en büyük zevk ve eğlencedir. Mermi fiatları ucuz değildir. Tanesini kaçakçılar 3 ve 3,5 lira, bazen de 4 liradan verirler. Buna rağmen bir delikanlı 300-500 tane mermi atar. Herkes attığı merminin sayısını anlatır. Bir sene gurbette çalışıp biraz para biriktiren yayla yolunda mermi atarak bu parayı tüketir, geri dönüşte birisinden borç alarak tekrar gurbetin yolunu tutar.

Perşembe günü akşamı yaylaya varılır. Yaylaya varış bir merasimle olur. Elele horonla sıra halinde gidilir, en önde mavzerliler, arkada da diğerleri. Davulun veya kemençenin kıvrak sesine uyarak oynaya oynaya gidilir. Silâhlar çekilir, grup atışları yapılır. Her atışta en az yüz küsur mermi yakılır. Hangi köylü çok mermi yarsa o köyün namı söylenir.

Akşam yaylada sabahlara kadar yine toplanıp horona devam edilir.

Sabah olur, Kadırga pazarlığına gitmeye hazırlanırlar. Pazara varış, bütün köylerin kalaba-

KÖY SEYİRLİK OYUNLARINDA YÜZYAZMA (MAKYAJ)

Yazan : Mustafa MUTLU

Makyaj yüze şekil verme sanatıdır. Temsil edilecek kişinin hüviyetine girmek için yapılır. Makyaj sanatının tiyatrodaki yeri çok eskidir. Hatta tiyatro sanatı ile beraber doğduğu bilinir.

Eski Mısır'da MÖ. 4000 yıllarında yüzün boyandığı biliniyor. Boya fırçaları, kapları ele geçmiştir. O devirden kalma Mezopotamya'da «Kiral Naramis'in Tel Brak» taki saray kalıntıları içinde aynı işe yarayan çanak ve benzeri malzemeye raslanmıştır.

Afrika yerlileri de törenlerde yüzlerini boyamaktadır.

Hindistan'da Hinduların kutsağ dansı Katali dansında kötü ruhları göstermek için yüz boyanıyor. Çin'de ve Japonya'da MS. XVI. yy. da Kabuki Tiyatrosu'nda makyaj yapıldığı bilinmektedir¹.

Makyaj — Germen dilinde Masca — «Yüzü kirletmek, karalamak» anlamına gelmektedir.

Makyajın iki sebebi vardır:

1 — Aktör eserin türüne durumuna göre ışık vb. altında olacağı için yüzünü belirler.

2 — Tanıdığınız kişiyi yok eder, başka bir görünüş içine sokar².

İği ile aynı anda olur. Yolda köylerin otçu kalabalığı birleşerek büyür.

Pazara varırken çeşitli köyler birbirlerini mermi atarak karşılar. Birbirlerinden aşağı kalmamak için yarış ederler. O gün bir harp cephesi kurulmuş gibidir. Pazar yerinde mermi atmanın arkası gelmez.

Yolda gidilirken bir ipe dizilmiş gibi horoncular, onların gerisinde seyirciler, en arkada kadınlar kızlar toplu halde nizami bozmadan yürürler. Bir yere horon kurulduğu zaman, çapı on-onbeş metreyi bulan bir daire oluşur.

Kadırga pazarında sevgilisi olanların birbirlerine pestil ve fındık gibi yemiş göndermeleri gelenektir.

Bu çevrede halkı fakir düşüren mermi atmaktır. Bu güne kadar silâha ve mermi atmaya mani olunamamıştır. Bundan sonra da mânlı olabileceğini zannetmiyorum. Yolda birkaç kişinin silâhı yakalansa dahi eve gelmeden 4-5 bin lira verip bir yenisini almaktadırlar. İneğini, arazisini satıp aç kalıp silâh ve mermi alanlar vardır.

Köy Seyirlik Oyunlarında da makyajın önemi çok büyüktür. Malzeme ilkel de olsa yaptığı görev kıymetlidir. İs, çamur, kömür, kömürtozu, hamur, yün, yapağı, kırmızı boya, kireç makyaj malzemesini meydana getirir köy seyirlik oyunlarında.

Bu malzemeler tiyatrodaki gördüğümüz pahalı makyaj malzemesinin yerini alamamışlar ama, aynen onların yaptıkları görevi kabaca da olsa yerine getirmeye çalışırlar.

Hamit Koşay'ın tespit ettiği bir oyunda hortlağın yüzüne ince açılmış taze hamur yapıştiriliyor.

Köse oyununda Köse de bıyıklı ve sakallıdır.

Oyunlarda oyuncuların giyecekleri elbisele ri ve kullanacakları eşyayı vb. temin ederek dağıtan, yapan adama Orta Anadolu'nun bazı yerlerinde ÇORİŞ adı veriliyor.

At Oyununda kişi yüzünü kömürle boyar.

Deve Oyununda yine aynı yerde kişiler yüzlerini isle boyarlar. Başlarına kurumuş hayvan derisinden yapma külâhlar geçirirler.

Yine bazı köylerde raslanan Arap oyunlarında kişiler yüzlerini kömür karası ile boyuyorlar.

Yine Berber Oyununda, müşterinin yüzüne kap içinde hazırlanan kireç sürülür. Koca bir balta da ustura gibi kullanılıyor.

Deve Oyununda yedekçiler sakal takar, yüzlerini isle boyar. Başlarına kurumuş hayvan derisinden yapılmış külâhlar geçirirler.

Yine Bilecik dolaylarında Deve Oyununda deve üstüne binenin yüzü kömür karası ile boyanır.

Birçok köy seyirlik oyunlarında göreceğimiz ki basit de olsa oyunlarda oyuncunun yüzüne şekil vermek, seyirciler üzerinde bir etki yaratmak, o oyuncuyu tanınmaz hale sokmak için yapılan makyaj çok etkili oluyor. Kostüm ve oyun kadar seyircileri etkileyen makyajın önemi az da olsa böylece belirtmiş olduk.

- 1) Ö. Nutku. Dünya Tiyatro Tarihi 15. s. Ankara Üniversitesi Basımevi 1971
- 2) Şükrü Elçin — Anadolu Köy Orta Oyunları. 66. s. Ankara 1964.

NİNNİLER

Yazan : Prof. Dr. M. Kemal ÖZERGİN

Burada verilen ninnileri, 1970 yılının bir kaç ayında öğrencilerim derledi. Bu sebeple, halk bilgisi bakımından dikkati çeken şüpheli veya ilgi çekici hususlar, vericiden sorularak düzeltilememiş veya genişletilememiştir. Üç kısma ayrılan derlemenin ilkindeki ninniler, derlendiği yerlere göre dizildi. Derleme sırasında, ninni ile ilgili bulunduğu görülerek, tesbit edilen türküler ile bir ölçülü fıkra da yazının ikinci bölümünde ayrıca verildi. Derleme tesbit künyesi'ndeki maddelerin açık şekli şöyledir :

1. Derlemenin konusu, 2. Derlemenin bölgesi, 3. Derlendiği yer ve tarih, 4. Derleme şekli, 5. Bilgi veren.

I. NİNNİLER

AKDERE köyü (Ankara) :

1. Ninniler, 2. Akdere köyü (Ankara ili, Nallıhan ilçesi), 3. Akdere köyü, Ekim 1970. 4. Derleme yoluyla, 5. Mehmet Öztürk (70 yaşında erkek, çiftçi, okur - yazar değil, Akdere'nin yerlisi).

- (1) Nenni sana hoş mu gelir
Elâ gözden yaş mı gelir
Buban handan boş mu gelir
Nenni yavrum nenni
Nenni guzum nenni
- (2) Uzun gavak boyun olsun
Salkım söğüt dalın olsun
Benim uyukum senin olsun
Nenni yavrum nenni
Nenni guzum nenni
- (3) Uvada çiftliğin işlesin
Çörde davarın gışlasın
Allâh hânene bağışlasın
Nenni yavrum nenni
Nenni guzum nenni
- (4) Uyusun da büyüsün nenni
Tıptış tıptış yürüsün nenni
Üstüne güller bürüsün nenni
Nenni yavrum nenni
Nenni guzum nenni
- (5) Çamdan beşik oydurayım nenni
İçine güller doldurayım nenni
Nenni derim ben yavruma nenni
Uyusun da büyüsün nenni

- (6) Yer yüzünde çimen biter nenni
Senin sesin arşı dutar nenni
Nenni derim ak saksının bülbülüne
Uyusun da büyüsün nenni
Tıptış tıptış yürüsün nenni
- (7) Dandini dandini destana
Danalar girmiş bostana
Gov bostancı danayı
Yemesin lâhanayı
- (8) Dandini dandini
Danalı bebek
Elleri golları
Gıralı bebek

BEDEŞ köyü (Samsun) :

1. Ninniler, 2. Bedeş köyü (Samsun ili Alaçam ilçesi). 3. Bedeş köyü, Temmuz 1970, 4. Derleme yoluyla, 5. K. K. (62 yaşında ev kadını, okur - yazar değil, Bedeş'in yerlisi)

- (1) Nenni dedim nenni gelsin
Gurbetlerden emmin gelsin
Yavrum senin uyukuri gelsin
Nenni yavrum nenni
- (2) Çiftlik dolu malın olsun
Boban sana köle dursun
Benim yavrum uyusun
Nenni yavrum nenni
- (3) Nenni nenni uyusun
Uyusun da büyüsün
Tıptış tıptış yürüsün
Nenni yavrum nenni
- (4) Yavrumun bobası
Götüsün çiçi maması
Yisin yisin de büyüsün
Benim yavrum yürüsün
Nenni yavrum nenni
- (5) Ben öğürürüm dertli dertli
Yavrum uyusun datlu datlu
Sana uyukuların kutlu
Nenni yavrum nenni
- (6) Nenni çaldım beşiine
Devlet gonsun eşiine
Düşman ölsün keşiine
Nenni yavrum nenni
- (7) Nenni deyip beledüyüm
Al bardaklara doladüğüm
Seni Hak'tan diledüğüm
Nenni yavrum nenni

- (8) Nenni dedim de büyüdüüm
Datlu datlu uyuddum
Emsallarınan yürüdüüm
Nenni yavrum nenni
- (9) Beşimin azacı çölden çöpten
İçindeki altun topdan
Ömür diledim yüce Hak'dan
Nenni yavrum nenni
- (10) Beşimin oku demür
İçinde yatan emür
Allah versin uzun ömür
Nenni yavrum nenni
- (11) Bi elinde tava sapı
Bi elinde helva topu
Okumuşdu soyu sopu
Nenni yavrum nenni
- (12) Hu... hu dervüşler
Hak yoluna durmuşlar
Tam yedi çocuk yemişler
(Yavrum) Seni de var mı demişler
Nenni yavrum nenni

BURDUR :

1. Ninniler, 2. Burdur şehri, 3. Burdur, Ağustos 1970, 4. Derleme yoluyla, 5. Z. hanım (75 yaşlarında ev kadını, okuryazar değil, Burdur'un yerlisi).

- (1) Evlerinin önu guyu
Guyudan alırlar suyu
Benim yavrumun kibar huyu
Nenni yavrum nenni
- (2) İstanbul'un yolları düzdür
Geceler bana gündüzdür
Benim yavrumunki nazdır
Nenni yavrum nenni
- (3) İstanbul'un yolları diken
Aynlıktır belleri büken
Gurbet elde mekân dutan
Nenni yavrum nenni
- (4) Akdır gızımın aklığı
Öter dağların keklığı
Ninesinin inci ipliğı
Gadıllara sarık olur
Nenni yavrum nenni
- (5) Evlerinden çaylar geçer
Allı mavılı çiçek açar
Pek açılma kuzum issi geçer
Nenni yavrum nenni
- (6) Nenniler desem yetmez mi
Yuvanda bülbül ötemez mi

Senin bahan bine yetmez mi
Nenni yavrum nenni

(5. D. hanım 70 yaşlarında ev kadını, okur - yazar değil, Burdur'un yerlisi).

- (7) İstanbul'dan gelir taşı
Konaklardan eşitilir sesi
Benim yavrum Burdur'un hası
Nenni yavrum nenni
- (8) Uzun uzun çam dalları
İradı buban yolları
Buban yakına gelince
Çığışdar atın nalları

KİLİS (Gaziantep) :

1. Ninniler, 2. Kilis şehri (Gaziantep ili), 3. Kilis, Temmuz 1970, 4. Derleme yoluyla, 5. Sultan Yıldırım (46 yaşında ev kadını, okur - yazar, Kilis'in yerlisi).

- (1) Hopusunda, hopusunda
Döyme döyerler sokusunda
Böyle güzel var mıymış
Hacıların kapısında
Nenni ... nenni ...
- (2) Hudana, hudana
Danalar girmiş bostana
Sür bostancı danayı
Kapmasının lâhanayı
Lâhanayı yemez kökünü yer
Benim güzel yiğidim tatlı yer
Nenni ... nenni ...
- (5. M. A. 36 yaşında ev kadını, okur - yazar, Kilis'in yerlisi).
- (3) Hudandır, hudandır
Yavrum büyük soydandır
Anası elek yapar
Babası kalbur satar
Nenni ... nenni ...
- (4) Hopudu kızlar hopudu
Orta tarlanın nohudu
Kıraç yer'in arpası
Bu da bir yiğit körpesi
Nenni ... nenni ...

MUDANYA (Bursa) :

1. Ninniler, 2. Mudanya şehri, 3. Mudanya, Mart 1970, 4. Derleme yoluyla, 5. Nimet Ak (72 yaşında ev kadını, okur - yazar değil, aslen Burmalı, 60 yıl kadar önce annesinden öğrenmiş).

- (1) Gargalar gargalar
Ceviz dalını ırgalar

- Ceviz dalını kırılmış
Nerde döner o garip gargalar
- (2) Garga seni tutarım
Ganadını yolarım
Yelpazeler yaparım
Minik hanımlara satarım
- (3) Ninni ninni neledim
Aı bağırcaklar doladım
Ben yavrumu ninniyle uyuttum
- (4) Ninni desem yaraşır
Has bahçeyi dolaşır
Ben yavruma gül demem
Gülün ömrü az olur
- (5. M. Ç. 70 yaşlarında ev kadını, okur - yazar aslen Bursalı, annesinden öğrenmiş):
- (5) Kargalar kargalar
Ceviz dalını ırgalar
Irgalamayın kargalar
Oğlum gözünü kapar
- (6) Karga seni tutarım
Kanadını yolarım
Yelpazeler yaparım
Hanımlara satarım
- (7) Dandili dandili
Ulu cami kandili
Ayasofya bülbülü
Has bahçenin konca gülü
- (8) Dandini dandini danadan
Henüz doğmuş anadan
Bağışlasın yaradan
Eksilmesin aradan
- (9) Bahçeye koydum salıncak
Eline verdim oyuncak
Uyumadı gitti yumurcak
Hu ... hu ... hu ... hu
- (5. Sabiha Temelöz. 39 yaşında ev kadını, ilk mektep mezunu, aslen Bursalı) :
- (10) Dandini dandini
Danalı bebek
Elleri kolları
Kımalı bebek
- (11) Dandini dandini dostana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yemesin lâhanayı
Hu ... hu ... hu ... hu
Ee ... ee ... ee ... ee
- (12) Hu ... hu dervişler
Derilmişler gelmişler
Bir fırın ekmeğe yemişler
Daha var mı demişler
Hu ... hu ... hu ... hu ... ninni

- (5. S. Ş. 16 yaşında kız öğrenci, aslen İne göllü).
- (13) Hu ... hu ... hu kargalar
/Mehmet/'in dalını ırgalar
/Mehmet/ de sizi kovalar
- (14) Asmaya kurdum salıncak
Uyumadı gitti yumurcak
Hu ... hu ... hu ... hu ... nenni
Ee ... ee ... ee ... ee

YEŞİLHISAR (Kayseri) :

1. Ninniler, 2. Yeşilhisar kasabaşı (Kayseri ili), 3. Yeşilhisar, Ekim 1970, 4. Derleme yoluyla, 5. Kadın Sert (75 yaşında ev kadını, okur-yazar değil, Yeşilhisar'ın yerlisi).

- (1) Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Oğlum /Mehmet/ kovalasana
Nenni yavrum nenni
- (2) Dandini dandini danadan
Bir kız doğmuş anadan
Bağışlasın yaradan
- (3) Dandini dandini day bunun
Bey babası var bunun
Nenni yavrum nenni
- (4) Dandini dandini day kuşu
Arpa yemez bay kuşu
Babası topçu başı
Anası hatun kişi
- (5) Bahçesinde gülü bitmiş
Mendilin yüzüne örtmüş
Gelirim demiş de gitmiş
Nenni yavrum nenni
- (6) Nenni derim uyutuyum
Sallayım da büyütüyüm
Yaşına gelmeden yürütüyüm
Nenni yavrum nenni
- (7) Ağlama yavrum bulanırım
Dağı daşı dolanırım
Torba dakıp dilenirim
Nenni yavrum nenni
- (8) Hanesine vardım, hanesi kalaba
Kimi Şâm'a gider, kimi Haleb'e
Hem Avşar benim yavrum, hem talebe
Nenni yavrum nenni
- (9) Hanesine vardım, hanesi ıssız
Şamdanına baktım, şamdanı mumsuz
Küçükükten kalmış benim yavrum öksüz
Nenni yavrum nenni

(5. Meymune Nasırlı. 70 yaşında ev kadını, okur - yazar değil, Yeşilhisar'ın yerlisi) :

- (10) Aşağıdan gelir ağlar gibi
Derdim var yüreğimde, dağlar gibi
Nenni nenni güzel oğluma nenni
Nenni nenni güzel yavruma nenni
- (11) Dandini dandini dan bunun
Ahırdaki tay bunun
Kesmez bıçak kör mantı
Bir annesi var bunun
Nenni nenni güzel oğluma nenni
Nenni nenni güzel yavruma nenni
- (12) Halı namazla gül çiçeği
Bey babası var bunun
Nenni nenni güzel oğluma nenni
Nenni nenni güzel yavruma nenni
- (13) Nenni deyim beşşığıne nenni
Ballar koyum kaşığına nenni
Doğan ayın ışığına oğluma nenni
Aı baatlak doladığım oğluma nenni
Nenni nenni güzel oğluma nenni
Nenni nenni güzel yavruma nenni
2. Keşlik köyü (Yeşilhisar ilçesi). 5. F. K. (60 yaşında ev kadını, okur - yazar değil, Keşlik'in yerlisi).
- (14) Nenni desem ne hal olur
Gül açar da bahar olur
Ben yavruma gül demem
Gülün ömrü az olur
Nenni yavrum nenni
Mini mini yavrum nenni
- (15) Nenni deyim de uyusun
Uyusun da büyüsün
Yaşına gelmeden yürüsün
Nenni yavrum nenni
Mini mini yavrum nenni
- (5. S. Tefon. 51 yaşında ev kadını, okur yazar değil, Yeşilhisar'ın yerlisi):
- (16) Nenni diyim uyuduyum
Şekerinen büyüdüyüm
Yaşına gelmeden yürüdüyüm
Nenni bebeyim nenni
- (17) Nenni diyim edayınan
Üstünü örtüyüm libâyınan
Mevlâm büyüsün anaynan babaynan
Nenni bebeyim nenni
- (18) Nenni diyim uyusun
Bişşiyini güller bürüsün
Yaşına gelmeden yürüsün
Nenni bebeyim nenni
- (19) Nenni diyim nennin gelsin
Ugreleyim uykun gelsin
Gurbet elden dayın gelsin
Nenni bebeyim nenni.

- (20) Nenni nenni nennileri
Hanı bunun emmileri
Gurbetteymiş dayıları
Nenni bebeyim nenni
- (21) Nenni nenni nennisine
Araba atlar gemisine
Benden selâm söylen
Ağ bebeyin dayısına
Nenni bebeyim nenni

II. İLGİLİLER

1. Bebek türküsü, 2. Ezengülü (Aşhanaz köyü (Gümüşhane ili, Bayburt ilçesi), 3. Bedeş köyü (Samsun - Alaçam), Temmuz 1970, 4. Derleme yoluyla, 5. Mine Alkan (35 yaşında ev kadını, okur - yazar değil, aslen Ezengülü'den).

[Bir olaydan çıkmış bebek türküsü]

Bebeyin beşii çamdan
Irgaladım düştü yandan
Bey bobası gelür Şam'dan
Nenni bebeyim nenni
Yük dibinde yerin yaptım (eddim)
Sesim ilen sabâ eddim
Gaynatamdan hezer eddim
Bebeyi galdurdum atdım
Nenni bebeyim nenni
Derede gurdlar uluşur
Bebeyi gurd guş bölüşür
.....
Nenni bebeyim nenni
Bebek beni dal eyledi
Yakdı beni kül eyledi
Her gapıya gul eyledi
Nenni bebeyim nenni

1. Bebek türküsü, 2. Kars çevresi köyleri, 3. Yeşilhisar, Ekim 1970, 4. Derleme yoluyla, 5. Gülizar Dere (75 yaşında ev kadını, okur - yazar değil, aslen Karslı).

[Bir olaydan çıkmış bebek türküsü]

Bebeğin beşığı çamdan
Yuvallandı düştü damdan
Bebek asılmışdır çamdan
Nenni bebek nenni nenni
Çadırda atlar inişir
Düşmanlar gülüşir gülüşir
Guzgunlar leş bilişir
Nenni bebek nenni nenni
Bebek beni del'yledi
Yahdı yahdı kül iyledi
Yeddi senede bi buldum

Nenni bebek nenni nenni
Gaynatamla hicab eddim

Bebek asılmışdı çamdan
Nenni bebek nenni nenni

1. Bebek türküsü, 2. Yeşilhisar (Kayseri ili), 3. Yeşilhisar, Ekim 1970, 4. Derleme yoluyla, 5. Ümmügülüm Tuncer (96 yaşında ev kadını, okur - yazar değil, Yeşilhisar'ın yerlisi).

[Bebe isteyen bir kadın olayından çıkmış türkü].

Elime aldım gelebi
Sardım yilebi yilebi
Şıkşaben'de Ahmet Çelebi
Mevlâm sana bir can versin
Bebek nenni

Arkasına giyen aba
Tütünlere gaba gaba
Harmancık'ta Goyun Baba
Mevlâm sana bir can versin
Bebek nenni

Havalar da olur ürker
Yandı çiğerciğim tüter
Konya'dadır Molla Hünker
Mevlâm sana bir can versin
Bebek nenni

Mermer daştan bilediğim
Seni Hak'tan dilediğim
Ak kundağa bilediğim
Mevlâm sana bir can versin
Bebek nenni

1. Kına gecesi türküleri, 2. Akdere köyü (Ankara - Nallıhan), 3. Akdere köyü, Ekim 1970, 4. Derleme yoluyla, 5. Vasfiye Sezgin (60 yaşlarında ev kadını, okur - yazar değil, Akdere'nin yerlisi).

[Kına gecesi, gelinin başına teps ikonup, şu türkü söylenir:]

Evlerinin önü kümes
Tilki gelir tavuk almaz
Gayınması goca honaz
Nenni kızımız nenni
Gelin kızımız nenni

İrafdaki tava gulpu
Oğlan bilmez hıpu hupu
Bizim kızımız altın topu

Nenni kızımız nenni
Gelin kızımız nenni

Gapının gullebi ağır
Hakırın gulağı ağır
İşitmesse pekçe ağır
Nenni kızımız nenni
Gelin kızımız nenni

Biner atın alcasına
Gider yolun incesine
Çığırın gelsin amcasına
Nenni kızımız nenni
Gelin kızımız nenni

Biner atın garasına
Gider yolun doğrusuna
Çığırın gelsin dayısına
Nenni kızımız nenni
Gelin kızımız nenni

Eğer gelin kız, gurbete gidecekse, şöyle cevap verir:

(A benim) Sular gibi akan anam
El sözüne bakan anam
Bir kızımı gurbete atan anam
Gelecek diye yoluna bakan anam

Evimizin önü harmana yakın
Gelin yengelerim gınamı yakın
Ben gidiyom gurbete
Benim anama iyice bakın
Evimizin önü bayır
Yağmur yağar sayır sayır
Beni anamdan ayıranlar
Yansın cayır cayır

1. Ölçüsü fıkra, 2. Burdur şehri, 3. Burdur, Ağustos 1970, 4. Derleme yoluyla, 5. Y. E. (42 yaşında ev kadını, orta mektep mezunu, Burdur'un yerlisi).

Kızın biri bir eve gelin gider. Gelin, gittiği evdekiler ile geçinemez ve bebesiyle yine babasına döner. Orada, bebesini uyuturken şu nenni'yi söylemiş:

Nenni yavrum nenni
Babannen eşşek, yazmadı döşşek

Nenni yavrum nenni
Emmin şeker, cinsine çeker

Nenni yavrum nenni
Halan gatrır, saymadı hatır

Annen goyun, bilmedi oyun
Nenni yavrum nenni

Nenni yavrum nenni
Buban deve, girmede eve

Nenni yavrum nenni

III. SÖZLÜK

Aaa = ağaç
Aklık = temizlik

Ayın Olayları :

KARAGÖZ SANATÇILARIMIZ ALMANYA'DA BÜYÜK İLĞİ GÖRDÜ

İstanbul Türk - Alman Kültür Merkezi Müdürü Dr. Anhegger ve Türk Halk Bilgisi Derneği Başkanı İhsan Hınçer'in aracılığı ile Karagöz sanatçılarımızdan Taceddin Diker, Orhan Kurt ve Ragıp Tuğtekin'den kurulu topluluk Almanya'da 6 mayıstan 11 mayısa kadar devam eden «19. Bochumer Internationale Festspiele Figürantheater der Nationen - 19. Bochum Uluslararası Figür, Kukla ve Gölge Oyunları Şenliği»ne katılmış, diğer uluslara göre büyük bir ilgi görmüştür.

Şenlik dolayısıyla çıkarılan program kataloğu'nun kapağına Karagöz - Hacivat tasvirine ait figür konulmuş ve 11, 12, 13. sayfalarında da sanatçılar ve Karagöz hakkında geniş bilgi ve fotoğraflar yer almıştır. Festivale 25 ulus katılmıştır. Bunların arasında Japonya, Hindistan, Batı ve Doğu Almanya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Romanya, Danimarka, İngiltere, Kanada, İtalya, Yunanistan, Sovyet Rusya da bulunmaktadır.

Baatlak = bk. bağırtlak
Bağırdak = bk. bağırtlak
Bağırtlak = bebe başlığı
Baha = değer
Bardlak = bk. bağırtlak
Bile = bk. bele -
Bele = kundakla -
Beşik = beşik
Bişik = beşik
Boba = baba
Buba = baba
Çici = cici
Çiğis = çığ çığ ses çıkar -
Çöl = bk. çör
Çör = bir bitki türü
Deril = toplan -
Emmi = amca
Emsal = yaşdaş
Emür = emir
Gayınna = kayın-ana
Gaynata = kayın-ata
Geleb = kelep, yün ipi tomanı
Gulleb = gullab, kapı menteşesi
Harmancık = İncesu yöresinde bir köy (Kayseri ili)
Has = öz, asil
Hezer = çekinme
İra = gecik -
İrgala = salla -
İniş = inle -
İssi = nazar, kötü göz
Libâ = bir tür dokuma
Öğür = (burada) çığır -
Saba = mani, türkü söyleme, seslenme
Soku = taştan, büyük bir havan biçiminde yapılmış buğday dibeği
Şıkşaben = İncesu'ya bağlı Şeyh-şaban köyü (Kayseri ili)
Ügrele = ırgala -, salla -
Uluş = ulu - (hayvanlar için)
Uva = ova
Ürker = ülker yıldızı

Taceddin Diker ve Orhan Kurt, Bochum'da Karagöz oynatmaya hazırlanırken

Karagöz sanatçılarımız, Reutigen, Bochum, Dortmund, Hatingen ve Effenbach şehirlerinde üniversiteliler, bilim adamları ve geniş halk toplulukları önünde «Karagöz Salıncakçı» «Kanlı Niğâr» ve «Kâğıthane Safası» oyunlarını oynattılar. Çok büyük bir ilgi gördüler ve coşkunca alkışlandılar.

Bochum Şenliği direktörü Fritz Wortelmann tarafından gösterilerden önce Karagöz hakkında bilimsel bir açıklama konuşması yapılmıştır. Wortelmann Türk Gölge Oyunu Karagöz'ün diğer ulusların gölge oyunlarına oranla gerek tasvir yapımı, gerekse oynatılışı ve müziğinin yapım tekniği ve dramatik alanda çok ileride bulunduğunu savunmuştur.

**

KARAGÖZ SANATÇISI MAZHAR BABA ÖLDÜ

Ömrünün yarım asrı aşan süresini hayal kahramanı «Karagöz» üzerinde kuran 76 yaşındaki Mazhar Baba (Gençtürk), kalp yetmezliği sonucu 2.6.1975 te ölmüştür. 1899 da doğmuştur.

Gülhane Parkı'nda iki yıl öncesine kadar İstanbullulara Karagöz oyunundan gösteriler su-

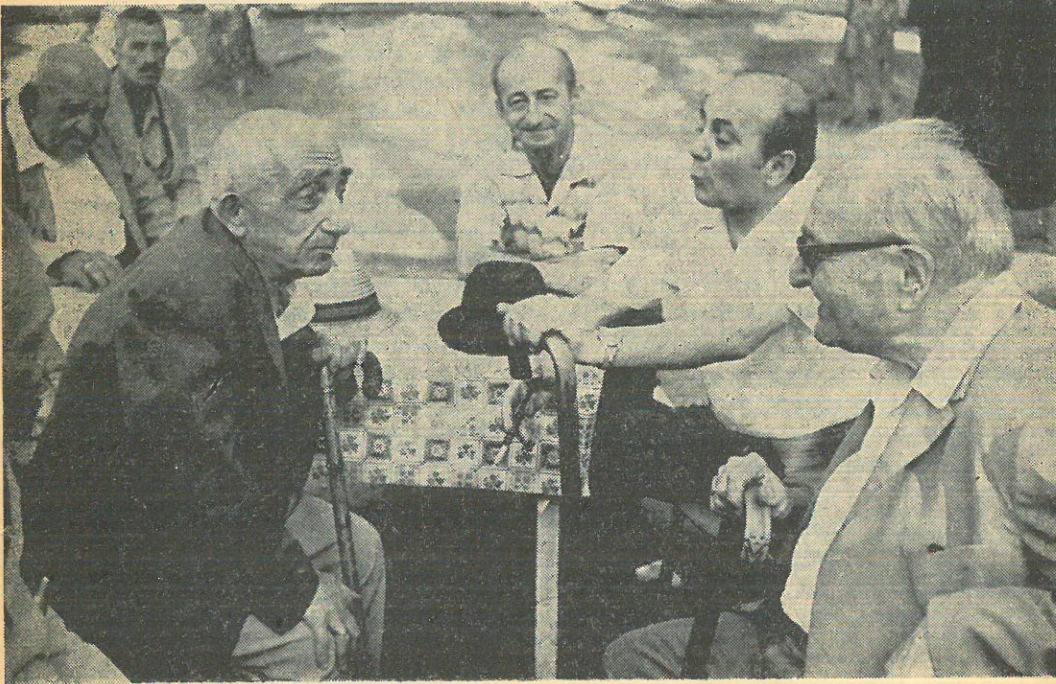
nan, bir çocuk babası Mazhar Gençtürk, Karacaahmet Kabristanında İsmail Dümbüllü'nün yakınına gömülmüştür.

Sayırsız sünnet düğünlerinden İstanbul Birinci Uluslararası Festivaline kadar birçok kültürel temaslarda da «Karagöz» sanatından örnekler sunan Mazhar Baba, Ramazanlarda ise hayranlarının karşısına zengin bir program ile çıkardı.

Karagöz üstadı, çalışmalarına rahatsızlığı nedeniyle iki yıldır ara vermişti.

Mazhar Gençtürk Karagözcü Kâtip Zeki'nin çırağı olmuş, ilk gölge oyunu zevkini ondan almıştır.

İstanbul Esnaf Dernekleri Birliği'ne bağlı Karagözcüler, Hokkabazcılar, Kuklacılar ve İllizyonistler Derneği'nin başkanlığını da yapan Mazhar Baba aslen Trabzonludur. Karagöz'e meraklı olduğu için Naşit'in yanına giren sanatçı, yıllarca bu üstadın çırağı olmuştur. Gülhane Parkı'nda 1950'den bu yana Bahar bayramlarında Karagöz oyunları ile hayranlarının alkış yağmurlarıyla karşılık gören Mazhar Baba, torunu Mehmet Baycan'a da bu sanatın inceliklerini öğretmiştir. İki yıldan bu yana gözleri de görmeyen Karagöz üstadı, ömrü boyunca bu sanat dalında kendisinden söz ettirmiş ve sayısız ödüller kazanmıştır.

Merhum Karagöz Sanatçısı Mazhar Baba (Genç kurt), 1973 yılı Temmuzunda, Dümbüllü ile..

DOÇ. DR. METİN AND, ASYA GÖLGE OYUNLARI SEMİNERİNE KATILDI

Tokyo'da yapılan Uluslararası Asya Gölge Oyunu seminerine Türkiye'den, bu konuda bilimsel çalışmaları ve yayınları nedeniyle Metin And çağrılmıştır.

Seminer, Tokyo'daki «Doğu Asya Kültürü Araştırmaları Merkezi» tarafından düzenlenmiştir. Seminer'de Japonya, Malezya, Hindistan, Endonezya ve Tayland temsil edilmiştir. Yunanistan ve Arap ülkeleri de katılmak istemişler, ancak alınmamışlardır. Sadece Türkiye'den Metin And çağrılmıştır.

5 gün sürmüş olan Seminer'de temsilciler bildiriler okumuşlar, gölge oyununun yeniden canlandırmak görüşlerini açıklamışlar, filmler, ses bantları kullanarak gölge oyunlarını karşılaştırmışlardır. Seminer'in tutanakları bir kitapta toplanacaktır.

Metin And seminere gitmeden önce, renkli resimlerle ve İngilizce olarak hazırladığı «Karagöz - Turkish Shadow Theatre» adlı kitabını tamamlamış ve seminere yetiştirmiştir.

Halk Oyunlarımız :

HALK RAKSLARIMIZDAN HALAYLAR

Yazan : Muzaffer SARISÖZEN

Son yıllarda Halk Oyunlarımız'a karşı geniş bir ilgi uyanmıştır. Yine bu alanda dergi ve gazetelerde yayınlanan yazılar yanında büyük boy ve çok sayfalı üç kitap basılmıştır. Bu vesileyle aynı konuda ilk emeği geçen folklorcularımızdan rahmetli Muzaffer Sarisözen'in Ülkü dergisinin Nisan 1941 tarihli, 99 numaralı sayısında çıkan Halaylar konusundaki yazısının ilginç bölümlerini aşağıya alıyoruz.

T.F.A.

Halay, en az üç kişiden başlayarak yerin müsaadesi ve oyuncunun sayısı nisbetinde kadrosu genişleyebilen toplu oyunların adıdır. Oyuncuların hilâl şeklinde bir kavis teşkil edecek surette el ele tutarak oynadığı bu oyunların Sivas ve Çorum belli başlı merkezlerinden birisidir. Buralarda halk halayı çok sever ve iyi halaycılara daima saygı gösterir. Halaylar, düğünlerin, bayramların ve eğlence mâhiyetindeki her çeşit toplulukların başlıca zevk ve heyecan vasıtasıdır. Bir yerde halayın başlaması orada bütün kalblerin beraberce ve aynı maksat için çarpması demektir. Halay takımının etrafında halka halka toplanan halk için oyun mihver vazifesi görülür. Bütün seyirciler bu nefis mihvare gönül bağlar ve bütün heyecanlar orada döner, doluşur. Halaylardaki bu toplayıcı ve uzlaştırıcı kuvvet pek yamandır. Onun câzibesine bir kere kapılanların bir daha ayrılması güçtür. Halaylardaki bu kudret Halkevi'nde de kendisini gösterdi; dört defa tekrar edilen ve her dördünde de ayakta durulacak yer bırakmayan seyirci kitlesi üzerinde derhal tesirini yaptı ve bütün bu kalabalığı tek kalp haline getirdi.

Halayların rolü sağlık bakımından da pek ehemmiyetlidir. Halk sıhhat ve neş'esinin büyük bir kısmını bu kaynaktan alır. Halayı sevenlere ihtiyarlığın kendisini hissettirmesi kolay değildir. Sahnede gördüğümüz babayiğit oyuncular arasında almışbeşine ayak basmış delikanlılar da vardı ki, milli oyuncularımızın birer kâhramanı olan bu sağlam tiplerin, bu yaşlı gençlerin tabii neticesinden başka şey değildir.

Halaylardaki figürlerin büyük bir kısmı kuvvet ve dinçlik ifade ve telkin eder. Buna müsamerede hazır bulunanlar bizzat şahit olmuşlardır. 1941 de 23 Şubat'ta Ankara Halkevi'ne neş'esiz gelenlerin şen, yorgun gelenlerin dinç ve zayıf gelenlerin kuvvetli dönüşü hep bu tesirin neticesidir.

Bütün halk oyunları gibi halaylar da milli ruhun kaynaşma vasıtalarından birisidir. Sırf halk oyunları ile yapılan müsamerayı ilk defa görenlerin kendilerini bambaşka bir âlem içinde hissetmelerinin sebebinin bu ince noktada aramak lâzım. Halkevi töreninde birbirini takip eden, birbirinden güzel oyunlarımız bize kendi ruhumuzu aksettiren bir ayna vazifesi görmüştü. Orada kendi inceliğimizin, kendi kahramanlığımızın ve içimizdeki yüksek hamle kabiliyetinin karşımızda canlandığını apaçık görüyorduk, bunun için içimizde heyecanını zaptedemeyerek ağlayanlarımızın mevcudu az değildi.

Bediilikleri bakımından da tetkike değer bir mâhiyet gösteren halayların, ilk görenler üzerinde bıraktığı tesir sathidir. Önce daima birbirine benzeyen hareketlerin tekrarı şeklinde gözükken bu oyunlar, dikkat edildikçe incelmeye başlar [1].

Halayların ağırlaması, icra sahasında pek ince hareketlerin yer aldığı bir kısımdır. Çok ağır yürüyen müzik temposuna tam uygun olarak yapılan ve dikkat edilmedikçe göze çarpmayan ince nüanslar bu kısmın ruhunu teşkil eder.

Bu kısımda yapılan en küçük falso bile bütün oyun dizisini çirkin bir vaziyete düşürebilir.

Öyle müstaid oyuncular vardır ki musikinin ritmini nefis nüanslar halinde vücutta tecessüm ettirecek kadar yüksek bir hassasiyet gösterirler. Böyle oyuncuların kurduğu bir halay takımını seyredenlerin bazan, çok gürültülü bir müzik olan davul ve zurnayı bile işitemez oldukları nadir kaydedilen hâdiselerden değildir. Çünkü karşılarındaki nefis manzara esasen bir müzik hassasiyeti taşıyacak kadar ince ve ifadelidir.

Sivas halaylarının ağırlama kısmındaki dik ve keskin duruşları takip eden ritmik ayak değiştirişler, ne kadar güzelse, Çorum halayının cazibeli kavisler halinde inkişaf eden ağırlama kısmı da o nisbette güzeldir. Yine her iki halay-

da da eller bırakıldıktan sonraki merdlik ve kahramanlık ifadesi taşıyan kısımlarındaki kolların ahenkli ve intizamlı hareketi oyunun manzarasını pek şirinleştiren zarif figürlerdendir.

Sivas halayının ağırlama kısmından yanlama kısmına geçerken musikinin yaptığı nefis modülasyonu taklid eden yeni figürler de oyunun en güzel taraflarından birisini teşkil eder. Bu kısımda, beş perçinli birer kilid şeklinde taraklanan ellerden kuvvet alan omuzların birbirine yaslanması ve tam bu sırada yükselen «he...y» sesleri birlikteki kuvveti en açık bir ifade ile izah ederken, hafif nüanslar hâlinde sola geri yaslanışlar ve çifte ayak vuruşların bu mehâbetli manzarayı gönül kapan ince bir tablo haline getirmesi estetik bir bakımla müstesna bir san'at hâdisesidir.

Yanlama kısmında eller bırakıldıktan sonraki beraber dönüşler ve bunu takip eden diz ve el vuruşlar, oyunun cazibesini kuvvetlendiren figürlerdendir.

Çorum halayının çapraz karşılaşmaları da dikkati çeken inceliklerden birisidir. Yine bu halayın ağırlamasından oynatmasına ve ondan ikilemesine geçilirken musikideki modülasyonu takip eden pozisyon değişimleri oyuna yeni bir güzellik veren enteresan noktalardır. Çorum halayının «çift düşme» figürlerinde şaheser bir nefaset göze çarpar. Yukarıda kısaca temas ettiğimiz gibi, daima cazibeli kavisler halinde inkişaf ve devam eden bu halayda bir aralık oyuncuların yanyana getirilmiş ayaklar üzerinde dimdik düşükleri görülür. Bu figürde oyuncuların birbirine kilitli elleri sağa ve sola yukarı açılmış, kollar ve bacaklar gerginleşmiş, duruşlar sert ve keskin bir hâl almıştır.

Bir takım münhaniler arasında yükselen muhteşem sütunlar şeklinde izah edebileceğimiz bu figürler oyunun en ince ve estetik bakımdan en ehemmiyetli noktasıdır.

Folklor bakımından halayları mütalâa ederken, işe oyuncuların halaya seçilmesinden başlayacağız: halayı icap ettiren topluluklarda ev sahibi, düğün kâhyası yahut o topluluğu idare eden kimse davulcuya bir halay havasını çalmasını söyler ve oradaki misafirlere de bir halay çekmelerini rica ve teklif eder. Bu sırada her taraftan oyuna kaldırılması icap eden halaycıların adları ortaya atılmaya başlar. Bir müddet sonra, esasen oradakilerin de yabancı olma-

dıkları halay için en kuvvetli oyuncuların yüzde-yüz bir isabetle meydana yer aldığı görülür. Halk tarafından işari rey ile seçilen bu oyuncular, kendi aralarından birisini başa geçirirler. Burada dikkati çeken bir nokta vardır ki, bu da pek mühimdir: Şayet başa getirilen oyuncu takımında kendisinden daha muktedir bir oyuncunun bulunduğunu sezerse derhal başı ona terkeder, kendisi ikinciye yahut ortalara geçer. Bazan en sona geçtiği de vakidir. Halkevine Sivas'tan gelen oyuncuların iki günde üç defa baş değiş-tirme suretiyle halayda görülen farsoları düzeltmeye muvaffak oldukları tertip heyetinin hayretini mucip olan bir hâdise idi. Kezâ Çorum takımının Devlet Konservatuarı talebelerine verdikleri hususi bir oyunda, üç ayak adındaki köy halayını çekerken baş oyuncu Niyazi'nin yerini Paşaköylü İhsan'a terketmesi ve bundan sonradüzeni bozuk giden oyunun çok düzgün bir safhaya geçmesi üzerinde ehemmiyetle durulacak meselelerden biri idi.

Yukarıdaki vakıaları bir neticeye bağlamak icap ederse tereddütsüz söylenebilir ki, halayların ve bu nevi'den toplu oyunların bulunduğu yerlerde işi ehline vermek ve başta ancak ehil olanı tutmak halk arasında anane halinde yaşayan bir meziyettir.

Çorum halayının davulcusu Osman Cenik'in davulla yaptığı raks da dikkate şâyandır. Davulun, mebd'e'ini Şamanlar'dan alan bir tempo âlet-i olduğu esasen malumdur. Fakat oyun esnasında davulun bazan yerlere sürünecek kadar aşağılarda döndürülmesi, bir aralık kucağa alınması, omuza konulması ve nihayet başa kaldırılması davulla yapılan ayinlerin mahiyeti hakkında bir fikir verebilmesi itibarıyla pek mühimdir.

Halaylara gelince, bunlardan bir kısmının menş'ini dinî ayinlerden aldıklarını tahmin ettiren damgalar henüz üzerlerinde durmaktadır. Meselâ: Çorum halayının ağırlama, ikileme, oynatma ve hoplatma kısımlarının dışında yapılan bir kısım daha vardır ki, bu tamamen merasim mahiyetindedir. Oyunun başlangıcında yapılan ve yavaş yavaş çökülerek dizleri yere vurduktan sonra doğrulmadan ibaret olan bu kısmı halaycılar oyundan saymazlar.

Kendisinden Çorum halayları hakkında ilk malûmatı edindiğim Çorumlu oyunculardan Kâsim Zahar: «dizleri vurup doğrulduktan sonra

asil oyun başlar» tarzında bir cümle kullandı. O, oyunun bu kısmına «âdettir, eski oyunculardan gördük» diyordu. Yalnız burada bir noktaya ehemmiyetle işaret edeceğiz: Çorum'da oyunlarını seyrettiğimiz yaşlı oyuncular bu kısımda kat'iyen göbək hareketi yapmıyorlardı. Buraya gelen genç grupun yaptığı göbək hareketleri, öyle tahmin edilir ki, oyunu daha cazibeli göstermek maksadıyla sonradan eklenilmiştir. Çorum ve Sivas halaylarında baş oyuncunun vakit vakit ayrılarak diğer oyuncular karşısında figürler yapmasıyla, vaktiyle tekkelerdeki baş zâkirin zikir esnasında yaptığı hareketin tamamen aynı oluşu da menşe beraberliğini kuvvetle tahmin ettirecek delillerdendir.

Çorum halaylarının çift karşılaşması, üzerinde dikkatle durulacak bir mahiyet arzeder. Baş oyuncu arkadaşlarını birer birer ziyaret ederken oyun nisbeten durgun bir safha geçirir. Bunu müteakip tekler sağa ve çiftler sola dönerek kollar boyuna gelecek şekilde birbirleriyle çapraz karşılaşmalar yapılır (bu defaki oyuncular bu figürü yapmadılar). Halayın bundan sonra daha hareketli ve daha canlı bir safhaya geçtiği görülür ki, bu nokta geniş tefsirlere yol açacak bir ehemmiyeti haizdir.

Sivas takımının oynadığı köy halayı görünüşte, sırf taklidi mahiyettedir. Un eleme, hamur yoğurma, yumak alma, ekmeğin pişirme, yün tarama ve çıkırık bükme v.s... gibi sırf kadınların meşgul oldukları ev işlerinin taklidi şeklinde gözükken bu halayın ilk ve ikinci figürlerindeki ifade, bu oyunun da menşe'inde bir eğlence mahiyetinde olmadığı hissini verecek bir haldedir. İlk figürde oyuncular birbirinin arkasına sıralanmıştır. Gövde ve başlar biraz öne eğilmiş, eller -tam değil- biraz öne doğru yanlara konulmuştur ki bu poz halk arasında bir aczin, tezellümün ifadesidir. Böyle bir hareket ve tavır hakkında Orta Anadolu'nun birçok yerlerinde «Siftinme» tâbiri kullanılır. Siftinme, zafını ve aczini açığa vurma demektir. İkinci figürdeki ellerin göğüse çaprazlanarak alınlar semâyâ teveccüh edecek vaziyette geri yaslanışlar da ancak ülûhiyete karşı bir yönelme, bir yalvarma ifade eder. Bu adeta bir tabiat ibadetidir.

İşte bu zaviyeden bakıldığı vakit, oyuncuların un elemelere, hamur yoğurmalara ve ekmeğin pişirmelere üşüşmelerinin hattâ en sonunda kalıp sevinç içinde oyun oynamalarının mânâsı

değişir. Belki de büyük bir kıtlığın bolluğa kavuştuğu bir devrin hâtırası oyun figürleri hâlinde zamanımıza kadar gelmiş bulunmaktadır.

Millî sanatımızın coşkun bir kaynağı olan halk oyunlarımızla gençlerimizin yakından ilgilennemeleri, öğrenmeleri lâzımdır. Çünkü bunlar, millî ruhun müsterek duygu halindeki ifadesidir.

[1] Halaylardan bazıları dört kısımlık bir seri takip eder. Çorum ve Sivas halayları bu nevi oyunlardandır. Sivas halaylarındaki dört kısmın adları şunlardır:

- 1 - Ağırlama kısmı (bu kısmın dört figürü vardır).
- 2 - Yanlama yahud siktirma (bu da dört figürlüdür).
- 3 - Oynatma (bir figür hâlinindedir). Başka bir adı: tekayak'tır.
- 4 - Hoplatma (dört figürü vardır). Hoplatma kısmının başka adları da: Sıçratma, yeldirme, tezleme'dir.

Çorum halayının dört kısmı.

- 1 - Ağırlama (dört bazen beş, altı figür vardır).
- 2 - Oynatma (tek figürlüdür).
- 3 - İkileme (üç veya dört, bazan iki).
- 4 - Yelleme (dört figürlüdür) bu kısma hotlatma da denilir.

Çok ağır bir tempo ile başlayarak çok sür'atli bir neticeye varan bu kısımların birinden diğerine geçilirken müzik ekseriya bir modülasyon yapar ve ritm değişir. Halayların bu kısımlarından ve kısımların ihtiva ettiği figürlerden ayrı ayrı bahsetmeğe - çok kısa bir şekilde de olsa - burada imkân yoktur. Esasen daha evvelce neşriyatını yaptığımız bu kısımların ve figürlerinin hülâsasını yukarıya çıkarmakla bu yazının daha iyi anlaşılmasını te'mine çalıştık. Bugün yalnız halk arasındaki ehemmiyetleriyle inceliklerine kabaca temas ettiğimiz ve folklor bakımından mütalâasını yapmak istediğimiz halayların izahatı aşağıdaki dergilerde vardır:

- 1 - Sivas Halkşâirleri Bayramı: Ahmet Kudsi, Kâmil Matbaası, 932.
- 2 - Çorumlu, Çorum Halkevi dergisi, 17 ve 18 inci sayılar, 938.

Bir Halay figürü

OYUN TEKERLEMELERİ

— II —

Derleyen : M. Sabri KOZ

- XXV.
O, o, o...
Çıktım incecik dala,
Kemani çala çala.
incecik dal kırıldı,
Kız oğlana vuruldu.
- XXVI.
O, o, onbaşı,
Benim babam binbaşı.
Binbaşının atları;
Kihir kihir kişiyor,
Arpa saman istiyor.
Arpa saman yoktur,
Kilimcide çoktur.
Kilimci kilim dokur,
Üstünde bülbül okur.
O bülbül benim olsa,
İki kardeşim olsa.
Zobcuk ata bin çık. (?)
- XXVII.
Halbur hulbur,
Şunu şurdan kaldır.
- XXVIII.
Kim ossurdu,
Bit ossurdu.
Nereye gitti,
Haleb'e gitti.
Naçan gelir, (5)
Yazın gelir.
Yazılası,
Yırtılası.
Pam pas...
- XXIX.
On, yirmi, otuz, kırk, elli, altmış, yetmiş, seksen, doksan,
Biz gidiyoruz o hafta,
İneğimiz doğurdu;
İsmi olsun kel Fatma,
İnce belli,
Fidan boylu.
Aşkar'a benziyor, (6)
Köpek havlıyor.
Düşmanı kapıdan sav.
- XXX.
On deve gördüm,
Birine bindim,
Ablama gittim.
- Ablam pilav pişirmiş,
İçine fare düşürmüş.
Bu fareyi n'apmalı,
Merdivenden atmalı.
Merdivende kuş var,
Kanağında gümüş var
Amıcamin cebinde
Türlü türlü yemiş var.
- XXXI.
El el epenek,
Elden çıkan topanak.
Topanağın yarısı,
Bitbitinin karısı.
İnne getir,
İplik getir.
Çek şunu,
Çıkar bunu.
- XXXII.
Köprü altında ipek,
Atışma kara köpek.
Senin gibi köpekler,
Kapı ardında bekler.
- XXXIII.
Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi,
sekiz, dokuz on;
Arabaya gon.
Arabanın tekeri
İstanbul'un şekeri.
İg, mig,
Sen bu oyundan çık.
- XXXIV.
O li li;
Seksen dora;
Mi tat ta tat ta,
Biz gidiyoruz o hafta,
İneğimiz doğurdu;
İsmi olsun kel Fatma,
İnce belli,
Fidan boylu.
Aşkar'a benziyor, (6)
Köpek havlıyor.
Düşmanı kapıdan sav.
- XXXV.
Fatmalarda Fatma,
Biz gideceğiz bu hafta,

İneğimiz doğurmuş
Adı kalsın kel Fatma.

XXXVI.
Doktor geliyor tık tık,
Elinde ıprık,
Biz bu ilaçlardan bıktık.

XXXVII.
Senin adım Ali,
Benim adım Ali,
Kenger başlı Kel Ali,

XXXVIII.
Eveleme, develeme;
Deve kuşu kovalama.
Çengi çember,
Miski amber.

Tazu, tuzu;
Melekenin kızı.
Salgöz severe,
Çık aradan makara.

XXXIX.
Deveci, deveci...
Deven ne yer? — Hurma
Ne çıkar? - Dügme

Cangur,
Cungur.
Yeri nire? - Ha bura.
Davulunan mı, düğününen mi?
-Davulunan da düğününen de.

Dom dom dom.
XL.
Kurdelecı güzeli,
Handadır handa.

Tahta polis onbirde
Biz size geldik on ikide
Geldinizse geldiniz,
Bizi memnun ettiniz,
Ettinizse ettiniz.

XLI.
Ebe hendir,
Yuva kendir.
Bana bir elek ver,
Gız versin.
Gız vermiyor,

MALATYA'DA MEYVECİLİK, HAYVANCILIK VE BAKIRCILIK GELENEĞİ

Yazan : Günver MANAV

Malatyada tarımın % 60 ını tahıl, % 10 unu meyvacılık, 30 unu sanayi bitkileri teşkil eder. Hayvancılık önemli yer tutmaz. Fakat bazı dağ köylerinde hayvancılık, yapılmaktadır.

1 — BAHÇECİLİK

Şon yedi yıl içinde afyon ekiminin yasaklanması ile meyvacılık daha da artmıştır. Malatya'da 458.500 ağaç kayısı bulunur. Türkiye'de en iyi kayısı yetiştiren yer Malatya'dır. Halk kendi aralarında kayısıya «mişmiş» demektedir. Malatya'da yetiştirilen kayısı adlarını şöyle sıralayabiliriz. Çoğolu, hacihaliloğlu, hacıkız, hasanbey, kurukabuk - kavur aşısı, sarılok kayısılarıdır.

Kayısı beş yaşında meyva vermeye başlar ve bir ağaçtan 30 - 100 kg. meyva alınır. En verimli yaşı 12 dir. Malatya'da kayısıdan başka elma, armut, üzüm, ceviz, dut, şeftali yetiştirilir. Malatya'nın yetiştirdiği meyvaların ömür ve verimleri şöyle özetlenebilir.

Meyvanın Adı	Ömrü	Verim Başlangıcı	En verimli yaşı	Yıllık verim kg.
Kayısı	20 yıl	5 yılda	12	30—100
Elma	50 »	6 »	20	30—100
Armut	50 »	7 »	20	30—100
Şeftali	20 »	3 »	7	10—100

Tarım Bakanlığı tarafından 1939 yılında açılan meyva ıslah istasyonunda Malatya'nın ihrac maddesi olan kayısı üzerinde durulmaktadır. Kayısı daha ziyade şekerpare olarak ihrac edilir. Bundan başka kayısı pestili ve kuru kabuk yapılır. Kayısı çekirdeğinden (iç) badem olarak faydalanılır.

1953 yılında 2000 ton kayısı istihsal edilerek 3 milyon lira, 1964 yılında 8 bin ton kayısı istihsal edilerek 16 milyon lira gelir sağlanmıştır.

Elma çeşitleri ise; alocuk, amasya, misket,

XLII. 7 — XXV - XXX. tekerlemeler XXXVII. tekerlemeler Nihat Samittin İlik; XXXI - XXXII. tekerlemeler Özer; XXXVIII - XLI. tekerlemeler Hüsne Yetişken; leri Bürhanettin Tat; XLII. tekerleme Yıldırım leme Bekir Çiçek adlarında Or- XXXIII. tekerleme Yıldı- Beyazit Yıldız; XXXIV. tekerle- taokul öğrencileri aracılığı ile 5 — Naçan : Ne zaman. Ahmet Rakan; XXXV - derlenmiştir. (1972 - 1973).

hacıbekir, hacının elması ve beyaz elmadır.

Armut çeşitleri; bal armudu, hecamız armudu, çelem armudu, kış armudu, sarı armut limon armudu ve kumlu armuttur.

Malatya'da elma, armut ve şeftali yaş meyva olarak satıldığı gibi güneşte kurutularak da «kuru kabuk» satılmaktadır. Malatya'da ayrıca bağcılık ta yapılır. Yetiştirilen üzüm çeşitleri, atnalı, şam, peygamber, tahannebi beyaz mikerrî, kureişi, öküz gözü, hacı kıran üzümleridir. Yaş meyva olarak veya kurutularak satıldığı gibi ayrıca üzüm pestili ve cevizli sucuk yapılarak satılır. Üzümünden yapılan pestile halk «köpük bastığı» demektedir. Malatya'da yetiştirilen diğer ürünler; arpa, tütün, pancar, kavun ve karpuzdur. Şehrin ortasından geçen Toma ve Fırat nehirleri ovayı sulamaktadır. Arazinin % 70 i sulanmakta, % 30 unda ise kuru tarım yapılmaktadır. Malatya'da pamuklu dokuma tütün, şeker, kiremit, lastik ve un fabrikaları vardır.

2 — HAYVANCILIK

Malatya'da hayvancılık ileri değildir. Ancak dağlık bölgelerde büyük ve küçük baş hayvan yetiştirilmektedir. Malatya Sultan Suyu harasında safkan arap atları beslenir. Arapkir, Pötürge ve Hekimhan kazalarında nakliyatı temin için katır ve eşek yetiştirilir. Ayrıca Akkaraman ve Karakıl keçiler yetiştirilmektedir.

Köylerde bir kaç koyunu olan kimseler çobana verirler. Çoban her evden aldığı koyunları otlatmaya götürür. Bunun karşılığında her koyun için hasat zamanı gırat (teneke) buğday alır.

Yabani Hayvanlar ve Av Hayvanları

Malatya'da kuşların her cinsi bulunur. Avcılık zevk için yapılmaktadır. Son yıllarda avcılık ve atıcılık kulübü kurulmuştur. Keklik, ördek, angut kazı, toy, komalak, üveyik, bağırtlak gibi kuşlar avlanır.

Yeşil Yurt ve Pötürge ilçelerinde karaca denilen yabani keçi avlanmaktadır. Pötürge,

Arapgir ve Akçadağ ilçelerinde domuz ve ayı avcılığı yapılır.

Balık Avcılığı

Malatya'da Fırat nehrinde balıkçılık yapılmaktadır. Balık avına pazar günleri erkekler gider, serpme (şebeke), şah veya dinamit usulleri ile balık avlanır.

Şebeke (serpme)

«Torba gibi örülmüş ağa benzer bir şeydir. Avcı bunu eline hazırlar daima aşağı yukarı bakar. Balığın geldiğini görünce ağı üstüne atar ve ağzını büzmek için koluna bağlı ipi çeker ve torbayı çıkarır, böylece balık yakalanır.» 1

Şah

«Şah sabit kullanılan çuval şeklinde ağ iperi ile örülmüştür. Suyun çevrinti yani göl olan yerinde ağız kısmı aşağı gelecek şekilde yerleştirilir. Torbanın dibine hassas denilen bir ip bağlanır. Bu ipin bir ucu avcının elindedir. Balık torbaya girince hassas ip oynar, avcı diğer eliyle ağız kısmı ağaçlarla açık tutulan şahın ipini çeker, balık yakalanmış olur.» 2

Bunlardan başka eğmece denilen bir aletle balık avlanır. Bu bir nevi oltadır.

Fırat'ta Görülen Balıklar

Fark, şabit, kersit, bulsuz, bulluca, karaca ve gölçüdüdür. Fark balığı 130-140 kg. ağırlığındadır. En lezzetli balık şabittir.

Malatya'da Koç Katımı

«Malatya çevresinde koyunu az olanlar bir birlerine katarak sürü teşkil ettirirler. Bu sürüyü bir çoban güder. Sürü sahipleri koyunların azlık ve çokluğuna göre koç ta beslerler. Koçlar sürü ile beslenir ve otlatılır.

Sonbahar başında iki ay kadar koçlar ayrı otlatılır. Rumi takvime göre sonbahardan 45 gün geçince koçlar sürüye katılır. Koç katımına bir kaç gün kala boyun ve koç sahiplerinde bir hazırlık görülür. Herkes koçunu güzelce boyar boynuzuna ve boynuna elma boncuk takarlar. Koçunu güzel süsleyen «Bakın da koç süsleme görün» diye öğünür.

Ayrıca koyun ve koç sahipleri pide, baklava, hedik (haşlanmış buğday) ve kavurga yapar şekerleme ve meyva alırlar. Hatta zengin olan kimseler kurban keserler. Kurban eti bölünmeden büyük bir leyyede pişirilir, o zamana kadar çoban sürüyü köyün yakınına getirmiştir. «Çoban haydın ha diye bağırır.» Maniler söyler.

Bu manilerden bir kaç örnek

Çoban durdum ağama,

Kavalımı çala çala,
Sürümü otlatım,
Sevgilimi ana ana.

Koyun vurdum hevşeye
Kıpır kıpır gevşeye
Herkes yarını almış
Gidin söylen Ayşe'ye

Çobanın haykırışı ve manilerini duyan koyun ve koç sahipleri, köylüler, çocuklar koçları ve hediyeleri alıp tüfek sıkarak, mani söyleyerek sürüye doğru yürürler. Yolda koçlara güzel kızları bindirirler, güzel kız bindirme kuzuların dişli olmasını temin için yapılır. Koçlar sürüye katıldığı zaman ilk çevirdikleri koyunun sahibine ziyafet çektirilir veya oyun oynatılır. Bu arada çobanın hediyesi verilir, götürülen yiyecekler yenir, fakir çocuklara para dağıtılır, çalgılar çalılıp türküler söyleyerek oynarlar. Sonra da oyun ve türkülerle evə dönerler. Böylece koç bayramı adı takılması icap eden bir bayram yapılmış olur.» 3

Koçları sürüye katmaya «koç katımı» veya «koç salımı» denir. Koç katımından 5 ay sonraki ilk güne «Döl başı» denir. Döl başına 2 ay kala koyun sahipleri «davarın yüzü yetti, kılı bitti» derler. Komşularına hamur mayası, tuz, ateş, yün tarağı vermezler, verilerse koyunlarına nazar degeceğine inanırlar. Bu durum evdeki koyunların tamamının doğum yapmasına kadar devam eder. Döl başından itibaren koyunlar yavru lamaya başlar, onun için çoban koyunları çok uzağa götürmez ve yanında küçük erkek çocuklar götürür. Koyunlardan doğuran olursa çocukları haberci olarak sahiplerine gönderir ve kuzularını götürmeleri için çağırır. Kuzuyu götürmeye gelen kimse çobana eğlencelik (çerez) getirir. Buna (Dölcek) denir. Dölcek çok olduğu zaman köye dönen çoban çocuklara dağıtır. Bu sebeple çocuklar çobanı sever ve her akşam karşılamaya giderler.

3 — BAKIRÇILIK

Malatya'da halk bakır olan mutfak eşyalarına çok önem verdiği için bir kısım esnaf bakırcılık yapmaktadır. Bakırcıdan söz açılınca «bakırda altın kadar kıymetlidir, yenisi eskisi para eder» derler.

«Malatya'da bakır eşyalar üzerine çeşitli motifler yapılır. Bilhassa sini (büyük bakır tepsi), sahan (yemek tabağı), elleğeni ve ibriğa bu motifleri yaparlar. Bakır eşyalar üzerindeki motifler gerek Selçuklular gerekse Osmanlıların kendine has dünya görüşü ve mistik felsefesini

Bize gelen KİTAPLAR

● Kutlu Adalı : «DAĞARCIK». Türk Kıbrıs'ın çeşitli yer ve folkloru ile yönleri, adım adım, köy köy dolaşarak, 92 yazı halinde tespit olunmuştur. Yazar eserini kendisini köylere gönderdiği için «Rauf Denktaş'a» armağan etmiştir. Eser 1963 yılında Beşparmak Yayınları'nın 5. si olarak yayınlanmıştır. İsteme adresi : Fuat Paşa Sokak, No. 11, Lefkoşe «Kıbrıs»tır. Kıbrıs davası ve folklorunu içeren en geniş ve benzersiz bir eserdir. 22X15 cm. boyunda, 332 sayfa, 600 mil, ciltlisi 1 Kıbrıs Lirası.

● Sötebrödet Billy Ehn : «EN ETNOLOGİSK SKILDRING AV JUGOSLAVER İETT. DALSLANDESKT PAPPERSBRUKSSAMHÄLLE/ISVEÇ KÄGIT FABRIKALARINDA ÇALIŞAN YUGOSLAV GÖÇMENLERİ ÜZERİNDE ETNOLOGİK BİR İNCELEME». Utgiven i samarbete med Institutet för Folklivsforskning, Stockholms universitet (İsveççe). Stockholm Üniversitesi Folklor Araştırmaları Enstitüsü, Eserin sonunda İngilizce bir özetle geniş bibliyografya yer almıştır. 18,5 X 11,5 boyunda, 198 sayfa.

● Adnan Binyazar : «DEDEM KORKUT». Yazarın önsözünden sonra Dede Korkut'un kimliği, Dede Korkut hikâye - destanları hakkında geniş inceleme, Bugünkü Türkçe ile metinler, Sözlük, Yararlanılan kaynaklar. Milliyet Yayınları, Türk Klâsikleri Dizisi: 12. Ciltli, kuvertli, 20 X14 boyunda, 312 sayfa, 22,5 lira.

● Şemsettin Kutlu (Derleyen) : «BU ŞEHR-İ İS-

yansıtılmaktadır. Bu motiflerde genellikle Osmanlı devrinin çiçek zevkini (lâle, gül, kuş vb.) görmek mümkündür.

Bunlardan başka geyik, karaca vb. stilize edilmiş şekilleri görürüz.» 4

(1) Bkz. Totaysalgır, O.: «Fırat nehrinde balıkçılık» Derme, sayı, 1. s. 1938, 1939

(2) Bkz. Totaysalgır, O.: «Fırat nehrinde balıkçılık» Derme, sayı, 1. s. 1938, 1939

(3) Bkz. Koçer, T.: «Malatya'da koç katımı» T.F.A., s. 231, İstanbul 1968

(4) Bkz. Dökmeci, C.: «Anadolu'da bakırcılık» Yeni Fırat Dergisi, s. 19. Elazığ.

TANBUL Kİ». İstanbul üzerine yerli ve yabancı yazarların anıları, gözlemleri, izlenimleri ve sohbetler. Milliyet Yayınları, Genel Kültür Dizisi: 14. Ciltli, kuvertli, 20 X 14 boyunda, 404 sayfa, 20 lira.

● Dragolyub Dragoyloviç : «BOGOMİLSTVO NA BALKANU I U MALOY AZIYI, I. BOGOMİLSKI DODONAČALNİTSI - BALKANLARDA VE KÜÇÜK ASYA'DA BOGOMİL MEZHEBİ, I. CİLT, BOGOMİL MEZHEBİ'NİN KURUCULARI». Sırp Bilimler ve Güzel Sanatlar Akademisi, Balkanoloji Enstitüsü, Bağımsız Yayınlar: 2. Belgrad, 1974. 24 X 17 boyunda, XVI + 224 sayfa, fiyatı yazılı değil. (11001 Beograd, Kneza Mihaila 35/IV, Yugoslavya).

● Sadı Yaver Ataman : «DÜMBÜLLÜ İSMAİL EFENDİ». Önsöz, Çocukluğu ve gençliği, Ortaoyunu - tulûatçılık, Şehir ortaoyununda düzen, Anıları, Fıkraları, Ortaoyununda kılık ve kişiler, Ortaoyununda musiki ve belli görünüşler, Yakınlarının anlattıkları, Oynadığı oyunlardan bazılarının metinleri, Köy Ortaoyunları, Fıkraları, Notalar, Notların geniş izahı, Fotoğraflar. Yapı ve Kredi Bankası Bir Kültür Hizmeti Yayını. 24 X 16 boyunda, 250 + 104 sayfa, 50 lira.

● Erdoğan Tokmakçıoğlu : «ÇİNGENE PİLİCİ». Yazarın bu addaki romanı ile çeşitli tarihlerde yayımlanan hikâyeleri, Habora Kitabevi Yayınları: 145. 19 X 12,5 boyunda, 296 sayfa, 20 lira.

● Halikarnas Balıkcısı : «ANADOLU TANRILARI». Yeniden gözden geçirilmiş ve sadeleştirilmiş 3. baskı. Yeditepe Yayınları: 43. P.K. 77, İstanbul. 19,5 X 13,5 boyunda, 110 sayfa, 10 lira.

● Orhan Kemal : «ARKA SOKAK». Hikâyeler. Yazarı tarafından daha önce gözden geçirilmiş 2. baskı. Yeditepe Yayınları : 64. P.K. 77, İstanbul. 19,5 X 13,5 boyunda, 100 sayfa, 10 lira.

● Yahya Kemal Beyatlı - Abdülhak Şinasi Hisar - Ahmet Hamdi Tanpınar : «İSTANBUL». Renkli fotoğraf ve resimli. Ciltli. Fotoğraflar: Sami Güner. Yapı ve Kredi Bankası'nın 30. Kuruluş Yıldönümünde Bir Kültür Hizmeti. 33 X 25 boyunda, 112 sayfa, 100 lira.

● Barbara K. Walker : «A Turkish Silly Tale : JUST SAY HİÇ! - Bir Türk Şaşkınlık Masalı : Yalnız Hiç de!». Illustrated by Don Bolognese, Follet Publishing Company, Chicago, U.S.A. yayını.

İstanbul Belediyesi'nin Bir Çabası :

ŞEHİR TİYATROLARI ORTAOYUNU TOPLULUĞU KURDU

Yazan : Çora HİNÇER

Kaybolup gitmekte olan halk sanatlarımız arasında Karagöz, Meddah ve Ortaoyunu gibi seyirlik sanatlarımız da var. Doğumu Cumhuriyetin ilanı yıllarına rastlayanların bile doğru dürüst bir Karagöz ya da Ortaoyunu seyretmemiş olmaları bir gerçektir. Bu sanatlarımızın büyük ustaları, bundan otuz kırk yıl önceleri dünyaya gözlerini yummuş kimselerdi.

Kavuklu Hamdi'nin ölümü 1911'dedir. Pişekâr İsmail Efendi 1931 de öldüğü zaman yetmiş yedi yaşında, artık çalışamaz bir ihtiyardı. Abdürrezak 1914'te, Kel Hasan 1925'te, Naşit Özcan 1938'de, ortaoyununun son sanatçılarından Asım Baba 1943'te, İsmail Dümbüllü de 1974 yılı başında ölmüştür.

Demek ki bu sanatın yaşamımızdan çekilişi, gitgide gerçekleşmektedir.

Bu durumda yapılacak iş, ilkin o sanatları oldukları gibi ayakta tutacak olanakları aramaktır. Günden güne tarihin karanlıklarına gömülmeğe olan bu sanatları gün ışığına çıkarmak için çeşitli yollardan yararlanmak gerekiyor: ilkin bu oyunları seyretmiş sanat dostlarının bilgilerinden, görgülerinden, anılarından yararlanmak başta geliyor. Bu çalışmalarını bir seminer

Neriman Hızır tarafından İngilizceye çevrilen bir Türk masalından adapte. Don Bolognese tarafından resimlendirilmiştir. Çocuk Yayını (Lüks ciltli baskı). 26 X 21 boyunda, 32 sayfa, fiyatı yazılı değil.

● Veli Recai Velibeyoğlu : «ÖRNEKLERLE BASILI BÜTÜN ŞİİR KİTAPLARI ANTOLOJİSİ». 1. Cilt, 1. Fasikül. İlk fasikülde yüzlerce şairin eserlerinin adı, doğum (ölüm) tarihi, şiirlerinden örnekler. İlk cilt 6. fasikülde tamamlanacak. Eserin tamamı 22848 sayfayı bulacak. P.K. 390, Akсарay - İstanbul. 27 X 19,5 boyunda, 112 sayfa, 25 lira (6 fasikül 1. cilt aboneliği 120 lira).

● Yapı ve Kredi Bankası Binbirdirek Matbaacılık San. A.Ş. : «SANAT DÜNYAMIZ». Dört ayda bir yayımlanan dergi. Sayı : 3. Ocak 1975. Türk evleri, Saray kaftanları, Eski Şark Eserleri Müzesi, Mostar Köprüsü, Turistik Türkiye sergisi başlıklı yazılar ve bol fotoğraf. Türkçe ve İngilizce. 33 X 23,5 boyunda, 48 sayfa, 20 lira.

● Gültür Veral : «LODOS RÜZGÂRI». Şiirler. Veral Yayınları : 1. Tasvire Han, Kat 2, Daire 21, Cağaloğlu - İstanbul. 20 X 13 boyunda, 48 sayfa 10 lira.

titizliğiyle yürütmek de işin en önemli bir yanındır. Bu çalışmalar yalnız değerbilir meraklıların değil, bu işle ilgilenebilecek kurumların da yardımıyla olacaktır.

İstanbul Şehir Tiyatroları, bu önemli durumu göz önünde bulundurarak, kendi bünyesinde bir çalışma plânı hazırlamış, bu sanatlara ilgi duyan çoğu genç bir sanatçı topluluğunu bu çalışmalarla görevlendirmiştir. Rauf Altıntak'ın yönetimindeki «Tarihî Türk Temeşası» topluluğu ilk olarak «Kâr-ı-kadim» üzere bir ortaoyunu gösterisi düzenlemeyi de faydalı bulmuştur. Seçilen oyun, ortaoyunu repertuarının pek beğenilen bir oyunu, «Gözlemci» dir. Bu topluluk şehrin hastane, yatılı okul, fabrika gibi seyircinin topluca bulunduğu yerlere giderek parasız temsiller vermektedir. İlk olarak Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine, Dârülaceze'ye, Okmeydanı Sosyal Sigortalar Hastanesi'ne, Boğaziçi Üniversitesi'ne gidilerek ortaoyunu oynanmıştır.

Rauf Altıntak'ın yönetimindeki bu topluluk ortaoyunu gösterileri içinde, genç seyircilere bir örnek vermek üzere Meddah, Karagöz ve Kanto gösterileri de sunmaktadır. Günden güne kaybolup gitmekte olan bu halk sanatlarının yaşatılması için girişilen bu çaba önümüzdeki mevsim daha da genişletilecek. Yerleşik olarak bir yerde sürekli temsiller verileceği gibi, ortaoyunu repertuarının başka oyunları da hazırlanıp seyirciye sunulacaktır.

Gözlemci'den sonra Çivi Baskını oyunu da Topluluğun programına alınmıştır. Temmuz ve Ağustos aylarında Gülhane Parkı, Emirgân Korusu, Rumelihisar'da da bu ortaoyunları oynanacaktır.

Orta oyunu, belli kişileri bulunan, seyircilerin çevrelediği bir alanda oynanan çok oyunculu, çalgılı bir halk oyunumuzdur. Türk tiyatro tarihinde önemli bir yeri olan ortaoyunu, kişileri ve kuruluşu bakımından Karagöz ile ortak niteliklere sahiptir. Bu oyunda Karagöz'ün yerini Kavuklu, Hacivat'ın yerini de Pişekâr alır. Bir çeşit sahneye koyuculuk görevini de yapan Pişekâr'ın rolü, Karagöz'deki Hacivat'ın rolünden daha etkindir. Kavuklu ve öteki oyuncular tarafından alaya alındığı olur.

İstanbul Şehir Tiyatroları Ortaoyunu Topluluğu : Fotoğrafta; Pişekâr, Kavuklu ve Zenneler görülüyor.

«BAMSI BEYREK» İN BOLVADİN VARYANTI

Derleyen : Ali İhsan MURATOĞLU

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde bir evin yakışıklı bir oğlu varmış. Bir de güzel gökçek gızı varmış. Oğlan büyümüş askere gitmiş. Askerde yessir (esir) düşmüş. Yedi sene vatanına mektup gelmemiş. Anası babası ümidini kesmişler. Bey Böğreği öldü zannetmişler.

Bunlar öyle zannededursun oğlan yessir düştüğü yerde türkü söylemeğe başlıyor ve şöyle diyor:

**«Kalenin kapısı taştır yıkılmaz
Pençiresi yümsek dosta bakılmaz
Bir ben ölmeyinen dünya yıkılmaz
Kaldım, aman, elin gurbet ilinde...»**

Bunu gavur padişahının kızı duyuyor ve Bey Böğreğe şöyle diyor: «Ben seni buradan çıkarırsam sen beni alır mısın?» Bey Böğrek: «Sen beni çıkar ben seni alırım» demiş. Kız çıkarmış, eline bir peşkir (elhavlusu) ve sallama vermiş. Bey Böğrek: «Arkadaşlarımı da çıkar» demiş. Kız «Sen geriye döndüğün zaman onları da çıkarırım» demiş.

Oğlan yola koyulmuş. Atının üstünden inmeden sürmüştü. Bir zaman gelmiş köyüne ulaşmış. Bacısını öküz sularken görmüş, kendini tanıtmadan: «A bacım, beni misafir olarak alır mısınız?» demiş. Kız kardeşi: «Kimimiz alsın a kardeşim, bir anam var gözü kör. Babamın beli bükük. Sana kim baksın?» Bey Böğrek: «Düzelir

be bacım.» deyip eve gider (girer). Koyup gitdiği atı kişner, tazısı ulur. Kız kardeşi bir tazıya bir de ata vurur. Bu sırada Bey Böğrek şunu söyler:

**«Vurma bacım, vurma tazıma taşı
Gözlerimden akıttım kan ile yaşı
Doru tay da Bey Böğreğin kardeşi
Vurma bacım, vurma tazıma taşı, hey».**

Kız kardeşi: «Sen nerden biliyon (biliyorsun), Ağam?» dediğinde, Bey Böğrek: «Hiç, ha aklıma geldi.» demiş. Eve girmişler. Tabii kendini tanıtmamış. Birkaç gün durmuş. Orada da bir düğün varmış. İlle beni bu düğüne götürün demiş. Anası: «Biz o düğüne gitmeyiz. Çünkü oğlumun yavuklusu gelin oluyor» demiş. Kız yol göstermiş, oğlan gitmiş. Orada eline tefi almış çalmaya başlamış. Esir arkadaşlarının karılarından birisi oynamaya çıkmış. Oğlan şöyle demiş:

**«Şu oynayan Mehmed'in karısı
Ellerine yakınmış düğün kınası
Mehmet esirlikte,
Sen ne oynarsın kör olası».**

Kadın: «Vırrık ağam, sen ne bilirsin?» demiş. O da: «Hiç, ha öyle dedim.» demiş. Böyle böyle bütün arkadaşlarının karıları çıkmış, O söylemiş. Sıra nişanlısına gelmiş:

**«Şu oynayan Bey Böğreğin yavuklusu
Eline yakınmış düğün kınası
Bey Böğrek esirlikte
Sen ne oynan kör olası».**

Demiş. Oğlanın nişanlısı: «Vallahi, bu Bey Böğrek. Ben varmam Kel Vezire» demiş. Oğlan da: «Yarın Vezirle bir cirit oynayalım» demiş.

Sabah olmuş. Her ikisi de atlara binmişler. Bey Böğrek Kel Veziri atından düşürmüştü. Doğru gelmiş nişanlısını atının terkisine almış, evine getirmiş. Anasıyan, babasıyan hoş beş etmişler. Anasına babasına: «Bana müsaade», demiş. Durumu anlatmış. Onlar da «Olur» demiş.

Oğlan 50 - 60 keçi almış. Bunların boynuzlarına mum yakmış. Gece gavur kızının sarayına doğru sürmüştü. Kız ışıkları görmüş, babasına: «Bak bak. İslâm orduları geliyor. Kılıçları parlıyor» demiş. O da hemen: «Kızım beni sakla» demiş. Kız onu dolaba koymuş.

Oğlan kaleye girmiş. Arkadaşlarını kurtarmış. Kız da bir at torbası altın almış. Babasının anasının ellerini öpmüş ve yola çıkmışlar. Bey Böğreğin babasının evine gelmişler. O gün bu gün mesut olarak geçinip gitmişler.

BULDAN'DAN DERLENEN MANİLER

— III —

Bahçelerde pırasa
Yaprağına kar yağsa
Kızla gocasız galsa
Dul adama varmasa

Bahçelerde sıyırma
Sırrım eller (e) duyurma
Sen benim sin ben senin
Merak edib kayırma

Başındaki tokalar
Hangi bakkal tokası
Yarım sevda çekiyor
Ondan açık yakası

Bu dağla kireç olsa
Derdime ilâç olsa
İstemem malı mülkü
Yar benden güleç olsa

Bahçeye kuzu girdi
Dişime sızi girdi
Anasını ararken
Kızına sahip çıktı

Bahçede biberim var
Anlaştı da yarım var
Elin oğlu ah çekmiş
Benim ne haberim var

Bağ kapısı açılmaz
Maydonazdan geçilmez
Ben bir vezir kızırım
Benim paham biçilmez

Bahçelerde sarımsak
Kaynanaya bir sorsak
Kaynanalar olmasa
Oğlanlara sarılsak

Bahçeye in görüyüm
Eline gül vereyim
Nişanlını özlersen
Acele gönderiyim

Bir dalda iki ceviz
Aramız derya deniz
Yarım orda ben burda
Ne bet kaldı ne beniz

Ben gidiyom işte gör
Hayalime düş te gör
Sen beni beğenmiyon
Bir zalime düş te gör

Bahçelerde nar olur
Güzeller hep yâr olur
Yâr uç dalı olursa
Dertlere derman olur

Bu dağın adı ulgun
Üç oğlan beni vurgun
İkisi durugosun
Biri boyuma uygun

Bu dağlar kıstan ağlar
Ağacı yaştan ağlar
İnce beli sarınca
Al yanak dişten ağlar

Çiçeğin filizine
Yaş girdi ellisine
Gönlümü kaptırdım ben
Allahın delisine

Çanakcıda dümbek var
Sultan gızda yürek var
Doburların avluda
Üç kudurmuş köpek var

Camilerden hû gelir
Deryalardan su gelir
Çeken bilir hasretliği
Elimizden bu gelir

Canım içinde candır
Dudakları mercandır
Bana hiç rahat vermez
Sevdiğim afacandır

Cici potinin cici
Bastığın çimen içi
Hacı Dursunun kızı
Kırılmış badem içi

Çanakçı çay (ı) harlıyor
Dobur Ali bıçak yağılıyor
Yağlama Dobur Ali bıçağı
Sultan gelin ağlıyor

Çamı çama çattılar
Çoma gürşun attılar
Köyün güzeş gızını
Cayır cayır yaktılar

Çeketimi asayım
Sandıklara basayım
Yarımı eller almış
Ben kendimi asayım

Derleyen : Galip KOCABAŞ

Çekirdeksiz asması
Afen olur kesmesi
Hep kızları aldatır
Sıtdık dayının basması

Çekirdeksiz asması
Kolay olur kesmesi
Hep kızların içinde
Benim yarım seçmesi

Çey benim çeşme benim
Ardıma düşme benim
Senden güzel yarım var
Ardıma düşme benim

Derelerin inciri
Dügmeli saatim zinciri
Nerelerde geziyon
Gönlümün güvercini

Dama çıktım baş açık
Her gören olur âşık
Eğer gönlün bendeysel
Bohçanı al yola çık

Derede kum ziyade
Asker oldum piyade
Ben seni çokdan sevdim
Hayatımdan ziyade

Damdan toprak döküldü
Makinada kırık dikildi
Asker olan evlâtlar
İskeleye döküldü

Deniz altında halı
Kuşun ağızında çalı
Acele mektup beklerim
Ya çarşamba ya salı

Dut dibinde bastırma
Kız saçını kestirme
Kestirirsen az kestir
Genç oğlanı küstürme

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Zencir tomru kâr etmez
Bir kız bağladı beni

Dağ başının bayırı
At bağladım çayırı
Gaynananın cavuru
Canı candan ayırı

KARAGÖZ TASVİRLERİ YAPIMI KURSU

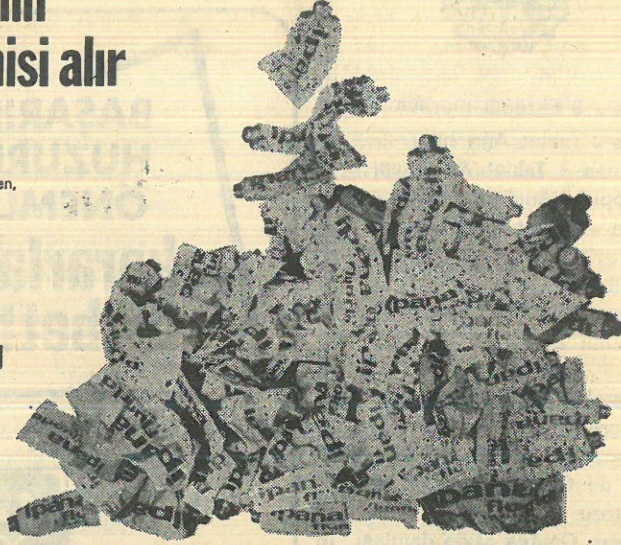
Kültür Bakanlığı, Millî Folklor Araştırma Dairesince, İstanbul'da Devlet Konservatuarında 14 Temmuz - 1 Ağustos tarihleri arasında olmak üzere, bir Karagöz Tasvirleri yapımı kursu açılmış bulunmaktadır.

Bu kursa Anadolu'nun çeşitli yerlerinden seçkin resim öğretmenleri çağırılmıştır. Kurs öğretmenleri bu süre içinde, kursiyerlere, Geleneksel Türk Seyirlik ve Karagöz Oyunları'nın özellikleri hakkında bilgiler ve Karagöz Tasvirleri'ni yapabilmek için alışkanlığının kazandırılması, Karagöz Oyunları'nın teknik özellikleri, deve derisinin terbiyesi, tasvir kesimi ve delinmesi, tasvirlerin boyanması, kök boya hakkında bilgi verilmektedir. Kurs öğretmenleri olarak, Nurettin Sevin, Ragıp Tuğtekin, Naşit Baylav, Tacettin Diker, Orhan Kurt gibi değerli öğretim görevlileri yer almıştır.

her biten ipananın yerini bir yenisi alır

İpana'nın dişlere kazandırdığı eşsiz beyazlıktan, ağza verdiği serinlikten, ferahlıktan vazgeçemedikleri için... İpana Fluorid, diş minelerini sertleştiren, çürümeleri önleyen, diş ve ağız sağlığını koruyan diş macunudur.

**ipana
fluorid**

**800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde**

T.C. ZİRAAT BANKASI

Basın: 20131 - 60118/78

(Radar R. — 77)

**istikbalinizin
garantisi
tasarrufunuz**

**tasarrufunuzun
garantisi**

**TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI**

(Folklor : 79)

**SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR**

(Basın : 60663 — 81)

**DAMLIYA
DAMLIYA
GÖL OLUR**

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor : 80)

**ANADOLU
BANKASI**

**SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR**

(Folklor : 82)

milyonluk tecrübe

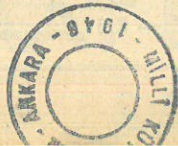
Milyonuncu buzdolabını üretti Arçelik.
Bir milyon yuvada başarıyla verdiği
bir sınavı simgeleyen
ve şimdi daha da aşılacak bu dev sayıyla,
hem satışta, hem de kalitede
değişmez bir önder olduğunu
bir kez daha ortaya koydu.
Ulusal endüstri açısından
çok önemli bir aşamayı belirleyen
bu mutlu olay, üstün kaliteli
ev cihazlarını en hesaplı şekilde
büyük kitlelere maalemtmek amacıyla olan
yaratıcı Türk zekâsının, Türk emeğinin
kıvanç veren bir sonucudur.

ARÇELİK

Son baskı tarihi : 1.8.1975

(Yeni Ajans : 764 - 83)

224

31 EYLÜL 1975

Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AĞUSTOS 1975

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

Üsküp (Skopje) Folklor Enstitüsü	Nail TAN
Düğünlerde Süsleme Araçları	M. Âdil ÖZDER
Türk Kukla Sanatı	Prof. İsmayıl Hakkı BALTACIOĞLU
Kaçakçı Mahmut Ağıdı ve Hikâyesi	Dr. Phil. Nevzat GÖZAYDIN
Karagöz'ü Nasıl Yaşatabiliriz?	Kâmil TOYGAR
I. U. Türk Folklor Kongresi, Çalışmaları, Bildiriler	Bora HİNÇER
Bir Deneme : Folklorun Tanımı	Dr. Seyfi KARABAŞ
Karahacılı Aşireti'nde Çadır	Müeyesser TOSUNBAŞ
Ohrid'de Yapılan 4. Balkan Folklor Sempozyumu ve 8. Ohrid Balkan Halk Oyunları ve Türküleri Festivali	İhsan HİNÇER
Kitaplar Arasında: «Zara Folkloru»	Aydın OY
Urfa'da Taşınmazların Ad ve Yerlerinin Tarifleri	M. Emin ERGİN
Mahmutgazi Köyünden Derlenmiş Maniler	Dr. Mehmet TUĞRUL
Diyarbakır Karpuzu, Üzerine Maniler ve Bir Efsane	Abdülkadir GÜLER
Keloğlan İle Yılan, Köpek, Kedi ve Balık Masalı	Dr. Saim SAKAOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 313

KURUŞ : 300

İSTANBUL'DA AYDA BİR YAYINLANAN TÜRK HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

225